

Werk

Titel: In Epistolam S.Pavli Apostoli ad Ephesios, Roberti Rolloci ... Commentarius

Autor: Rollocus, Rob.

Verlag: Preux

Ort: Genevæ

Jahr: 1593

Kollektion: DigiWunschbuch; Varia

Werk Id: PPN664576486

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN664576486> | LOG_0008

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=664576486>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

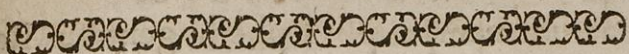
Each copy of any part of this document must contain these Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

ARGUMENTVM.

Capite iij. arrepta occasione ex proximis verbis superioris cap. occurrit offendiculo crucis suæ. Estque hæc quarta pars Epist. comprehensa hoc cap. in quo primum hortatur ne segescant ob afflictiones suas pro ipsis, ad vers. 14.

Deinde egreditur in locum benevolentia, quam significat ex seriis admodum pro ipsis precibus, ad finem cap.

CAPVT III.

- 1 *Huius rei gratia ego Paulus sum captiuus ille Christi Iesu pro vobis gentibus.*
- 2 *Siquidem audistis dispensationem gratia Dei, quæ data est mihi apud vos,*
- 3 *Deum videlicet per reuelationem notum mihi fecisse mysterium illud (sicut ante scripsi paucis,*
- 4 *Ex quo perlecto potestis intelligere, quæ sit mea intelligentia in mysterio Christi)*
- 5 *Quod aliis atatibus non innotuit filiis hominum, ut nunc reiectum est sanctis Apostolis & Prophetis per Spiritum.*
- 6 *Gentes videlicet esse cohæredes & concorpores, consortesq, promissionis eius in Christo per Euangelium.*

Huius rei gratia. Prima pars capituli, in qua hortatur ne segescant ob afflictiones ipsius. Argumentum hortationis sumitur à causa afflictionum

I.
Prima pars, continens exhortationem, ut non segne

scant pij pro
pter Aposto-
li afflictioēs.

Quarum fi-
nē proponit.

Et statū, siue
cōditionem.

nempe quod
sit captiuus
Christi,

Vnde illi glo-
riatio.

suarum, nempe, ipsis Ephesiis gentibus. Ratio itaque est: Ego Paulus sum captiuus ille Christi pro vobis gentibus, huius rei gratia, nempe, vt vos in Christo vna ædificemini. Ergo peto ne segnescatis ob afflictiones meas. Conclusio hortationis sequitur vers. 13. Habemus in hoc antecedente, primum finem captiuitatis Pauli, deinde captiuitatem & conditionem ipsam, postremo pro quibus captiuus sit. Finis est statim in primis verbis. Huius rei gratia, nempe, vt vos in Christo vna ædificemini. vt sitis habitaculum Dei per Spiritum. Verba enim hæc referuntur ad ea quæ proximè dicta sunt, vlt. vers. præced. cap. Deinde est conditio Pauli his verbis: ego Paulus sum captiuus ille Christi. Nam emphasis est, vt significetur Paulum non vulgarem aliquem captiuum, sed celebrem & nobilem, vt & ipse Paulus celebris erat, quod dictaretur is esse, qui Iudæis gentes exæquaret, atque eo nomine Iudæos omnib. exosos redderet Act. 21. 24. 25. Tantum itaque abest, vt pudeat Paulum conditionis suæ & captiuitatis, vt hinc occasionem commendandi se Ephesus arripiat, & quodammodo gloriatur de vinculis suis, vt ipse de se ait. 2. Cor. 12. 5. De me ipso verò non gloriabor nisi ex infirmitatib. meis. Vocat se captiuum Chri-

philipp. 1. 13, 14

AD EPHE
2. Tim. 1. 8
Domini n
qui sum captiu
esse videtur ei
pugnans p
captus est ab h
hoc est. pro de
similitudo est. Qui
amplius est iuris eu
sed victoris, qui eum
uus est Christi, etiam
re manet, dicente Paul
vimus, Domino viu
Domino moritur. Siue
ne moriamur, Domini
nim Christus & mortuus
se reuinit, vt & mortuus,
minetur. Hinc emerge
christiani hominis, quod
sed in afflictionibus, ad
te Christi sit, neque po
rapere de manu eius. Po
in hoc antecedente, pro
nempe, pro Ephesiis gen
ut le gaudere de his, que
Eran autem Colossenses
gentium captiuus erat, q
doctus gentium fuit, vt po
Iudeis quicquid passus

sti: sic etiam 2. Tim. 1. 8. Ne igitur te pudeat
 testimonij Domini nostri, neque te pudeat
 mei, qui sum captiuus ipsius. Loquutio si-
 milis esse videtur ei, qua solemus dicere
 eum, qui pugnans pro aliquo aduersus ho-
 stem, captus est ab hoste, captiuum domi-
 ni sui, hoc est, pro domino suo. Verum dif-
 similitudo est: Qui captus est in bello non
amplius est iuris eius sub quo militabat,
sed victoris, qui eum cepit: qui verò capti-
uus est Christi, etiam adhuc sub Christi iu-
re manet, dicente Paulo Rom. 14. 8. Siue vi-
uimus; Domino viuimus: siue morimur,
Domino morimur: Siue igitur viuamus, si-
ue moriamur, Domini sumus: Ad hoc e-
nim Christus & mortuus est, & resurrexit,
& reuixit, vt & mortuis, & viuentibus do-
minetur. Hinc exurgit vnica consolatio
christiani hominis, quod nō in vita solum,
sed in afflictionibus, adeoque in ipsa mor-
te Christi sit, neque possit quisquam eum
rapere de manu eius. Postremò, habemus
in hoc antecedente, pro quib. sit captiuus,
nampe, pro Ephesijs gentibus. Sic Col. 1. 24
ait se gaudere de iis, quæ patitur pro ipsis:
Erant autem Colossenses ex gentibus. Pro
gentibus captiuus erat, quia Apostolus &
doctor gentium fuit, vt postea videbimus.
Ideoque quicquid passus est in Apostolatu

quum sit po-
 tētissimi Do-
 mini cliens,
 & miles sum
 mi Ducis.

vnde eximia
 Christiani
 hominis con-
 solatio.

Propōit, ter-
 tio loco, eos
 pro quib. sit
 captiuus.

illo, id, pro gentibus passus est.

Doctrinæ.

1. Gloriandū
in afflictioib.

2. Sūma pio-
rum gloria,
affligi velle
sua, & aliorū
causam Chri-
sti negotio.

Cuius chari-
tatis exēplo,
Paulus,

Hic quædam erunt obseruanda: 1. Rom. 5. 2. gloriamur, inquit Paulus, sub spe glorię Dei, neque id solum, sed etiam gloriamur in oppressioibus. Hic quod illic docuit, ipsum fecisse videmus. Gloriando enim ait, Ego Paulus captiuus ille Christi. Laudabile in ministro Euangelij est, si quod docet, ipse faciat. 2. Ait se captiuum Christi pro gentibus. Ergo in causa Christi pro ipsis & eorum bono captiuus erat. Hoc difficilius est factu, quàm multi fortasse existiment, facilè homo pro homine patiatur vel mortem ipsam in causa ipsius priuata, sed vix centesimus quisque reperietur, qui pro aliquo patiatur in Christi causa. Quid causæ est? Nimirum natura prompti sumus ad quiduis tolerandum pro amicis, cum agitur de mundo hoc, & de rebus his terrenis. Supra naturam verò est, imò verò contra naturam est, affligi velle vel nostra vel aliorum causa in Christi negotio. Particeps esto, ait Paul. 2. Tim. 1. 8. afflictionum Euangelij: sed qua vi? Per potētiam Dei, inquit: Nisi enim Dei potentia sustineamur in afflictionibus pro Christo, necesse est animus despondeamus: Non enim minus arduum est pati pro Christo, quàm credere: ideóque Paulus vtrumque, donum Dei similiter

AD EPHES.
appellauit. Ph
dicitur in Christi n
credere, sed etiam
sepe grex aff
medium duple
malum: Al
Pastor de aff
Alterum, vt gre
intelligat. Hoc
offensionem populi
in cruce Christi
ore afficitur ex defectu
tur ex iniquitatibus nostris
hoc loco remouet offensionem
rum sum, inquit, captiuus
pro vobis Gentibus.
Siquidem audisti. Dig
occupationem exponit illi
gratix Dei, quæ data est
hoc est, assent Apóstolatus
sibi apud gentes. Posset ig
te captiuum dicis pro nobis
spondet id ita quidem esse
rati Apóstolatum illum de
gentes. Sed verba expendat
suum in Apóstolatum appe
vobis, vobis mutuo ab
que est familia: similiter
nes Ministerum sunt quali

militer appellauit. Philip. 1.29. Quia vobis datum est in Christi negotio, non solum in eum credere, sed etiam pro eo affligi. 3. Offenditur sepe grex afflictione Pastoris. Sed hic remedium duplex habes aduersus illud tantum malum: Alterum, vt etiam gloriatur ipse Pastor de afflictione sua apud gregem: Alterum, vt grex pro se affligi Pastorem intelligat. Hoc modo Esaias obuiam it offensionem populi Iudaici, qua impingebant in crucem Christi. 53.5. Nam ipse dolore afficitur ex defectionibus nostris, atteritur ex iniquitatibus nostris, &c. Sic Paulus hoc loco remouet offendiculum Ephesiorum: Sum, inquit, captiuus ille Iesu Christi pro vobis Gentibus.

Siquidem audistis. Digressio in qua per occupationem exponit illis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est sibi erga gentes, hoc est, asserit Apostolatam suam datum sibi apud gentes. Posset igitur obiici: Cur te captiuum dicis pro nobis Gentibus? Respondet id ita quidem esse, si modo audierint Apostolatam illum datum sibi apud gentes. Sed verba expendamus. Vocationem suam & Apostolatam appellat *dispensationem*, vocabulo mutuato ab œconomia illa, quæ est in familia: similiter enim vocationes Ministrorum sunt quasi dispensationes

Philippenses.

3. remedium aduersus tentationem piorum ob pastoris afflictiones.

Remedium illud proponit, argumento supra ab utili. Quid offendimini, quum vestro bono malè mihi sit?

Dispensator enim sum, inquit, in Dei familia.

in Ecclesia, quæ domus Dei appellatur, i. Tim. 3. 15. Quod si tardius venero, ut noris quomodo oporteat in domo Dei versari, quæ est Ecclesia Dei viui: & hoc ipso cap. vers. 15. familia appellatur. *Dispensationem gratiæ* vocat, hoc est, ut dicit postea, ex dono gratiæ. Addit hanc gratiam datam sibi.

Secundum gratiam mihi concessam.

Quod omnes in genere dispensationes in Ecclesia datæ quibusuis sint à Deo, habemus cap. 4. huius Epist. ver. 7. Sed unicuique nostrum data est gratia pro mensura doni Christi. Apostolatium autem suum in specie, quoties eius meminit, Deo acceptum refert. Priore ad Tim. 1. 12. non solum agnoscit datum sibi à Deo Apostolatium, sed etiam erumpit in gratiarum actionem, dum considerat magnitudinem beneficij pariter, & indignitatem suam. Gratiam igitur ei habeo, qui me robustum effecit, id est, Christo Iesu Domino nostro, quod me fidelem duxerit, ut qui me in ministerio constituerit: qui prius eram blasphemus & persequutor & iniuriosus. Postremo ait hanc gratiam datam sibi erga ipsos. Sic Col. 1. 25. Profitetur dispensationem datam sibi erga gentes. Ecclesiæ, inquit, factus sum minister ex dispensatione Dei, quæ data est mihi erga vos.

Propter quâ gratias ago.

Quia propter vos hæc gratia mihi est concessa.

Doctrinæ.

Obserua hîc quædam: 1. Paulus agnoscit

AD EPHE
 gratiam Apostolatium
 Deum dedit
 Ecclesiæ suæ
 pollo, siue Cep
 præsentia, in
 vos autem Ch
 Apost. 1. Cor. 3. 2
 gloriatur in homin
 reputet homo, ut de
 dispensationibus
 dedit unicuique don
 dam, ut Paulo erga ge
 est donum erga certos
 in dispensatione erga eos
 qui efficax fuit per Petri
 Circumcisionis, efficax f
 ga gentes. Viderint nos
 latus considerato dono
 dant cuius Ecclesiæ. V
 qui postquam Deus co
 eos in grege suo remer
 um transtuliant.
 Deum, videlicet, per
 non sit dispensator, nisi
 pelet familie: aut lega
 certis quibusdam instrum
 ministris, nisi doctrinam
 ministris: ideo Paulus disp
 gratiam probat ipsis,

gratiam Apostolatus sibi datam in Ecclesie vsu. Deus dedit omnibus omnia dona in Ecclesie sue gratiam. Siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mors, siue vita, siue presentia, siue futura, omnia vestra sunt: vos autem Christi, Christus vero Dei, ait Apost. 1. Cor. 3. 22. Vnde colligit: Nullus gloriatur in hominibus: & , Sic de nobis reputet homo, vt de ministris Christi, & dispensatoribus mysteriorum Dei. 2. Deus dedit vnicuique donum erga certos quosdam, vt Paulo erga gentes. Vt autem datum est donum erga certos: sic efficax est Deus in dispensatore erga eosdem. Gal. 2. 8. Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apostolatū, Circumcisionis, efficax fuit etiam per me erga gentes. Viderint hoc ministri, qui non satis considerato dono, temerè se obtrudunt cuius Ecclesie. Viderint hoc & illi, qui postquam Deus cepit esse efficax per eos in grege suo, temerè deserto eo ad alium transfuolant.

Deum, videlicet, per reuelationem. Cū non sit dispensator, nisi habeat quod dispenset familie: aut legatus, nisi mandatis certis quibusdam instruat: non sit denique minister, nisi doctrinam habeat, quam ministraret: ideo Paulus dispensationem hanc gratuitam probat ipsis, allata in medium

1. seruis ecclesie
sasticis dona
conferuntur
ad Ecclesie
utilitatem.

2. De S. ministri
sterij efficacia
fidorum
Pastorum
consolatio.

In mercenarios, temerarios, & gregis desertores.

Aliud Pauli
argumentū
vt Ephesios
erigat.

Népe, se esse
illis constitu-
tū idoneum
mysterij cru-
cis, & voca-
tionis Gētiū
dispensatorē

Idque extra-
ordinario
modo.

Et sufficiēti.

nec enim no-
titia fidei dei
seruis de my-
sterio Euan-
gelij gratis
per Spiritū S.
& verbū scri-
ptum cōmu-
nicata, cæca

ea notitia, quam ipsis dispensandam à Deo accepit: Quia Deus, inquit, notum fecit mihi mysterium. Quid mysterij nomine intelligatur, diximus supra, cū exponeremus cap. 1. nempe, res occulta. 1. Cor. 2. 7. Quodnam sit hoc mysterium postea videbis ver. 6. Est autē mysterium vocationis gentium. Notitiam hanc mysterij primū explicat à modo & forma sua, deinde mysterium ipsum describit. Modus notitiæ est, per reuelationē, extraordinariam intellige, de qua Gal. 1. 12. Neque enim ego ab homine illud accepi, neque edoctus sum, sed patefaciente mihi Iesu Christo. *Sicut ante scripsi.* Priusquam ad descriptionem veniat, inserit ac præmittit confirmationem notitiæ suæ in hoc mysterio, argumento sumpto ab eo quod scriptum est supra, partim 1. cap. huius Epist. vers. 9. vbi de mysterio hoc egit, partim 2. vbi de vocatione Gentium. vers. 13. & c. Alij hunc locum intelligunt de Epistola iam ante hanc scripta, sed nihil hîc vi deo quod hoc cōvincat. Verum etsi demus illud, hic aliam quādam iam antè scriptam epistolam intelligi, tamen nihil proficient Papistæ, qui ex his & similibus locis arrepta occasione clamant Scripturam esse mutilam, vt sit locus humanis traditionibus, quas dicūt esse eiusdem cum Scriptura au-

AD EPHE
thoratis. Nam etiam
probata non exten-
ditur doctrina in
numeris in his qua
Quod enim in
ferit aliqua, de m
in hac Epistola su-
sum. Deinde vt sen-
integram salutis no-
ptura ea quæ exten-
& ad finem mundi co-
Multa etiam alia signa
sunt scripta in hoc lib.
sunt, vt credatis Iesum
Dei, & vt credentes vit-
men eius. Ergo quæ scri-
unt ad hanc & salutem.
Hic obseruat Paulus
la significatione eius pen-
notitiam illam, quam a
fundam accepit. Nemo
re vocationem, cum niti-
tiz & cognitionis ex
Debet, ait Paulus, Epist
docendum ad exhortan-
nam doctrinam, & ad co-
si in admitto vocatione
causam non proba-
probat illis suam notitia

thoritatis. Nam etiamsi scripta quædam Apostolica non extent, quicquid tamen necessariæ doctrinæ in illis fuit, illud totum contineri in his quæ habemus certum est: Quicquid enim in illa Epistola, si modo fuerit aliqua, de mysterio hoc dictum est, in hac Epistola summam est comprehensum. Deinde ut semel dicam quod res est, integram salutis nostræ doctrinam, in Scriptura ea quæ extat Deus Ecclesiæ tradidit, & ad finem mundi conseruabit: Ioan. 20. 30. Multa etiam alia signa edidit Iesus, quæ non sunt scripta in hoc libro: hæc autem scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum Filium Dei, & ut credentes vitam habeatis per nomen eius. Ergo quæ scripta sunt, ea sufficiunt ad fidem & salutem.

Hic obserua: 1. Paulus non contentus sola significatione dispensationis suæ, profert notitiam illam, quam à Deo ipsis dispensandam accepit. Nemo igitur iactet temerè vocationem, cum nihil, aut parum notitiæ & cognitionis ex verbo Dei habeat. Debet, ait Paulus, Episcopus esse aptus ad docendum, ad exhortandum, secundum sanam doctrinam, & ad conuincendum. Hoc si sit, admitto vocationem, si minus sit, vocationem non probo. 2. Paulus hic obiter probat illis suam notitiam ex scripto super-

& imperfecta est: nec Scriptura est mutila, ut ad traditiones humanas sit recurrendum.

Doctrinæ.

1. Aduers. indoctos & verbi Dei contemptores, qui S. ministerium audent cæ-

peffere. *Appl. ad doctrinam & vocem habendum*

2. Reipsa probandum est te esse verbi

& Ecclesie
ministrum.

rioni. Non satis, est si dicas te cognitionem habere ex verbo Dei, nisi etiam hoc probes re ipsa, vel verbo prædicato, vel scripto. Conferendum enim est talentum in v. sum Ecclesie.

descriptione
generalē my
sterij illius
Euangelici
aggreditur.

Quod aliis ætatibus non innotuit filiis hominum, ut nunc reuelatum est sanctis. Post probationem obiter insertam, sequitur mysterij descriptio, primū generalis, quæ est præfationis loco ad aggrauandum ipsum mysterium, quod postea specialius exprimitur. A magnitudine autem, & nouitate rei sumpta est. Hoc est illud mysterium, inquit, quod aliis ætatibus non innotuit filiis

A magnitudi
& nouitate
rei.

Mysteriū il
lud nempe
nuper reue
latum est.

hominum. Sic loquitur Apostolus de mysterio vocationis Gentium non reuelato, Rom. 16. 25. Ex reuelatione mysterij, quod à temporibus æternis tacitum fuit. Sic Col. 1. 26. similem locum habes de tota doctrina Euangelica: quæ etiam mysterium appellatur. 2. Tim. 1. 9. Tit. 1. 2. 1. Petr. 1. 10. & c. Nam hæc duo simul erant tempore, notitia Euangelij, & notitia vocationis Gentium. Cum doctrina Euangelij ante Christum exhibitum obscura esset, obscura quoque fuit notitia vocationis Gentium: cum verò iam exhibitio Christo manifestata est notitia Euangelij, & vocatio Gentium etiam innotuit. Dicit reuelatum esse hoc myste-

Etenim ante
Christū exhi
bitum obscu
rum fuit.

AD EPHE
trium per Spiritum S
tis, quæ post Christ
datur ille Spiritus
Quæ potest, An
mento ignorat
non Iacobus, A
Prophetis testi
tionem Gentium
mysterium hoc per
tas declaratum. Re
multis olim fuisse re
um: Deinde ne ipsos
disse illud nisi enim
velum. Ideo non nega
reuelatum fuisse. Sed
reuelatum, ut nunc. Dicit
nis manifestum exempl
postolus. Petrus & reliq
bebant in manibus Pro
legerunt, & auerunt
illic de vocatione Ge
prædicta. Sed quis om
Petrus enim non mi
de qua Act. 10. 10. & c.
Gentium. Postquam ve
lum reuelatum fuit illi
Petrus aperto ore dicit
petro. Dum non accip
in quavis gente acceptu

rium per Spiritum S. Apostolis & Prophetis, quia post Christi aduentum copiosius dabatur ille Spiritus, quam antea, Act. 2.

Quæri potest, An Patres sub Veteri Testamento ignorarint Gêtium vocationem? Annon Iacobus, Act. 15. 13. & c. deprompto ex Prophetis testimonio, confirmat vocationem Gentium: & Paulus, Rom. 16. 26. ait mysterium hoc per Scripturas Propheticas declaratum. Respondeo, Primum non multis olim fuisse reuelatum hoc mysterium: Deinde ne ipsos quidem Prophetas vidisse illud nisi eminus, & quasi per mediũ velum. Ideo non negatur prorsus hoc loco reuelatum fuisse, sed dicitur non fuisse reuelatum, vt nunc. Diuersę huius reuelationis manifestum exemplum habemus in Apostolis. Petrus & reliqui procul dubio habebant in manibus Prophetarum scripta, legerunt, & audierunt ea loca, quæ extant illic de vocatione Gentium à Prophetis prædicta. Sed quis omnium intellexit ea? Petrus enim non nisi post visionem illam, de qua Act. 10. 10. & c. cognouit vocationẽ Gentium. Postquam verò per visionem illam reuelatum fuit illud mysterium, tum Petrus aperto ore dixit: In veritate comperio Deum non accipere personam, sed in quavis gente acceptum ei esse quemuis,

At nũc re-
ctũ est Sãctis

quod si ante
Christũ non
nullis Dei ser-
uis patefa-
ctum est,

Id non mul-
tis, nec aper-
tẽ, vt nunc.

Vt patet ex
plo & cõfes-
sione Petri
Apostoli post
Christi in cę-
los ascẽsum.

Doctrina.

qui eum timeat, & operetur iustitiam. Quo argumento videmus veterem illam reuelationem fuisse obscuram, nouam verò clarā & manifestam. Hic tantum obserua, illud laudabile esse in ministro, si, dicturus aliquam rem magnam, exemplo Pauli præparet animos auditorum allata in medium magnitudine & nouitate rei ipsius.

Descriptio specialis huius mysterij.

1. Gentes sunt cum Iudæis cohæredes gratiæ & hereditatis æternæ.

2. Fiunt corporales, vt tantum bonum possidere queant.

Gentes, videlicet. Specialis descriptio mysterij huius, qua idem docetur, quod ver. 3 & 19. superioris capit. dictum est. Tres hic expressè nominantur coniunctiones Iudeum & Gentium. Prima est, quod cohæredes sunt. Hæc etsi primo loco posita sit, tamen ordine temporis postrema est omnium, estque communicatio eiusdem hereditatis & vitæ æternæ, quæ perficitur post hanc vitam, nempe, tum cum adibimus hereditatem illam nostram, quam hic fide & spe possidemus. Nititur autē aliis duabus. Antequam enim sit hereditatis societas, oportet coalescamus in vnū corpus, quod Apost. Gal. 3. 16. ostendit, dum dicit: Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius, non dicit & feminibus vt de multis: sed vt de vno coalescente ex Iudæis pariter & Gentibus: vbi vides hereditatis promissionem, ac proinde hereditatem ipsam pertinere ad totum corpus. Qui igitur velit hæ-

... participes es
... sit. Dein
... opus est & a
... missionis eius
... primis hæred
... quæ necessar
... sionem. Nam G
... missionem dicit
... hereditatem. Ex
... societatem nū dual
... tum primum omnib
... dit illud, in Christi. A
... fertis verbis effert, G
... stis Christi, nempe Ab
... secundum promissionem
... verbis habes quatuor il
... tamen vt reliquis subil
... damentum primum, Ch
... patio. Instrumentum
... rium harum omnium c
... iungit, Evangelium: A
... quens, cohæredes & em
... promissionis sunt Gentes
... Vnum est modo quo
... lo. Curiosa magis quan
... quædam de vocatione
... dim terra dilata. Ex hoc
... causis cur reddi potest.
... rium & hæcorum in vn

reditatis particeps esse, necesse est corpori
 coniunctus sit. Deinde vt sit hæreditatis so-
 cietas, opus est & altera illa cõiunctione
 & promissionis eiusdem consortio. Intelli-
 go imprimis hæreditatis huius promissio-
 nem, quæ necessariò antecedit ipsam pos-
 sessionem. Nam Gal. 3. 18. Abrahæ ipsi per
 promissionem dicitur Deus gratificatus es-
 se hæreditatem. Ergo vides primam illam
 societatem niti duabus seq. Sed fundamen-
 tum primum omnibus substernit, dum ad-
 dit illud, *in Christo*. Atque hoc est, quod di-
 fertis verbis effert, Gal. 3. 39. Quod si vos e-
 stis Christi, nempe Abrahæ semen estis, &
 secundum promissionem hæredes: Quibus
 verbis habes quatuor illa comprehensa, sic
 tamen vt reliquis subiiciatur tanquam fun-
 damentum primum, Christi ipsius partici-
 patio. Instrumentum externum & ordina-
 rium harum omnium coniunctionum sub-
 iungit, Euangelium: *Per Euangelium*, in-
 quiens, cohæredes & concorpores et consortes
promissionis sunt Gentes in Christo.

Vnum est modò quod hic obseruari vo-
 lo. Curiosa magis quam utilis est quæstio
 quædam de vocatione Gentium, cur tam
 diu sit ea dilata. Ex hoc loco tamen aliqua
 causa eius reddi potest. Coniunctio Gen-
 tium & Iudeorum in vnum corpus, constat

3. Et ante omnia promissionis tot bonorum confortes.

Quorū fundamentum Christus.

Et instrumētū, Euangelij prædicatio.

Doctrina.

De Gentium vocatione: & cur tam diu dilata sit.

in Christo, eiusque, tanquam capitis, conjunctione & participatione. Est enim conjunctio cum Christo capite causa conjunctionis membrorum inter se: quare differri oportuit vocationem Gétium, & earum cum Iudæis conjunctionem tantisper dum exhiberetur Christus, quo exhibito necesse fuit coalitionem hanc Gentium & Iudeorum in vnum populū, aut potius in vnum corpus fieri. Quanquam hoc diu ignorarūt Iudæi: virtus enim Christi capitis non ad Iudæos solum, sed ad Gentes etiam se extendebat, cuius dominium non tantum in Iudæos, sed in Gentes etiam efficax erat, in iis nimirum sibi subiiciendis. Vnde videtur Petrus Act. 10. 36. ex eo quod Christus sit omnium Dominus arguere, annuntiatam esse pacem quibuscumque, etiam Gentibus.

7 *Cuius factus sum minister ex dono gratia Dei quod datum est mihi secundum efficacitatem potentia ipsius.*

8 *Mihi, inquam, longe minimo omnium sanctorum, data est hac gratia euangelizandi inter gentes imperuestigabiles opes Christi.*

9 *Et in lucem proferendi omnibus, quæ sit communio mysterij quod erat absconditum a seculis in Deo, qui omnia condidit per Iesum Christum.*

AD EPHE
 te. Poma nunc fiat p
 quælibet quibus qu
 illa sapienti
 mandatum proposu
 in Christo
 in quo habemus li
 fiducia, per fidem

Cuius factus sum
 Dei. Postquam ad p
 nem sibi datam, ad
 in illo mysterio, ac
 cripsisset, redit ad d
 sterium suum, illudq;
 repta occasione ex p
 Evangelij mentione. P
 cuius (Evangelij) factu
 rum quomodo? Ex don
 quomodo datum est ho
 tiam accessit potentia
 hoc gratia efficaciter
 blato dono per gratiam
 potentia cum gratia ad
 frustra oblatum fuerit
 facultas natura sit in no
 oblatum donum ipsi ap
 Obleua hic, i. Si an
 Deum in dono suo aliq
 gratiam tantum, sed pot

- 10 *Ut nota nunc fiat per Ecclesiam imperiis ac potestatibus qua in caelis sunt multiformis illa sapientia Dei.*
- 11 *Secundum propositum aeternum, quod constituit in Christo Domino nostro:*
- 12 *In quo habemus libertatem et aditum cum fiducia, per fidem ipsius.*

Cuius factus sum minister ex dono gratia Dei. Postquam ad probandam dispensationem sibi datam, adduxisset notitiam suam in illo mysterio, ac mysterium ipsum descripsisset, redit ad dispensationem ac ministerium suum, illudq; rursus proponit, arrepta occasione ex proximè precedente Evangelij mentione. Propositio igitur est, *cuius (Evangelij) factus sum minister.* Vtrum quomodo? Ex dono, inquit, gratiæ. Sed quomodo datum est hoc donum? Ad gratiam accessit potentia Dei, quæ donum hoc gratiæ efficaciter operata est. Nam oblato dono per gratiam, nisi conspirauerit potentia cum gratia ad donū operandum, frustrà oblatum fuerit donum, cum nulla facultas natura sit in nobis, qua possumus oblatum donum ipsi apprehendere.

Obserua hîc, 1. Si animus est agnoscere Deum in dono suo aliquo, ne prædica Dei gratiam tantum, sed potentiam etiam: nam

Redit ad mî-
nisteriū suū
Apostolus.

Illudq; pro-
ponit.

Doctrinæ.
1. De gratiæ
& potentiæ
Dei coniun-

Etione in mi-
nisterio ec-
clesiastico.

2. De sensu
efficacis ope-
rationis po-
tentia Dei in
piis Ecclesia
ministeris.

in operibus omnibus misericordiae diuinae
erga electos, concurrunt simul gratia & po-
tentia: gratia, ad offerendum: potentia, ad
efficaciter operandum id quod offertur.
Quod adeo verum est, vt non possit fides
nostra acquiescere in Deo, nisi eius gratia
simul & potentiam apprehendat. Vnde de
Abrahamo dicitur, Rom. 4. 20. &c. eum ad-
uersus promissionem Dei non disceptasse
infidelitate, sed robustum factum esse fide
tributa gloria Deo. Et quamobrem? quia
plenè persuasum habuit eum quod promi-
serat posse etiam facere. 2. Non satis est si
profitearis te donum accepisse, nisi etiam
sensum efficacis operationis potentiae Dei
operantis donum in animo tuo aliquem a-
liquo tempore. & certa aliqua mensura ha-
bueris. Non satis est, si dicas te regenera-
tum, nisi sensu potentiae Dei per Spiritum
suum operantis, animus tuus aliquo certè
tempore affectus fuerit. Nō satis est si prę-
dices donum ministerij, nisi potētiam Dei
efficacem in te ipse senseris, quam si nullo
tempore senseris ad mensurā aliquam affi-
cientem animum tuum, profectō non est
efficax illa quam prædicas vocatio tua. Nā,
vt redeam ad regulam illam certissimam:
Gratia & potentia Dei vnā conspirant ad
dandum dona hominibus.

AD EPHE
...quam, long
...cum admi
...ministeri
...trib. argumen
...deitate & humilitate
...Secundum est
...ministerij dona
...bus opibus Christi
...ij tam diu abscōn
...partim seq. Tertiū
... & fructu ministerij
...vers. 10. Sensus igitur
...etorum minimus acco
...sterium rei omnium m
...cum successu prædico, v
...per ministerium meum
...descant quæ sit multitor
...tia. Sed expendamus sim
...Primum est igitur ab
...nz lux. Vocat te minim
...lorum modo, vt alibi,
...que sanctorum in Eccle
...tione non simulata aliq
...quæ se ferunt alioqui
...ambitiosa. Papa Rom.
...Dei vocat, cum interea
...mo, nisi dominationem
...in ecclesiasticis tantum
...etiam in imperatores ip

Mibi, inquam, longe minimo. Amplificat, vel potius cum admiratione quadam extol- lit donum ministerij, gratia Dei sibi datū, idque trib. argumentis. Primum est ab indignitate & humilitate personæ suæ, hoc vers. Secundum est à materia, in qua versatur ministerij donum, nempe, in scrutabili- bus opibus Christi. & communiōne myste- rij tam diu absconditi, partim hoc versu, partim seq. Tertium est à mirabili effectu & fructu ministerij in ipsis etiam Angelis vers. 10. Sensus igitur est, Ego Paulus san- ctorum minimus accepi Dei gratia mini- sterium rei omnium maximæ quam tanto cum successu prædico, vt etiam Angeli ipsi per ministerium meum, quodāmodo iam discant quæ sit multiformis illa Dei sapien- tia. Sed expendamus singula argumenta.

Primum est igitur ab humilitate perso- næ suæ. Vocat se minimum, non Aposto- lorum modò, vt alibi, verum quorumcun- que sanctorum in Ecclesia Dei. Atque hoc facit non simulata aliqua humilitate, quam præ se ferunt alioqui maximè superbi & ambitiosi. Papa Rom. se seruum seruorum Dei vocat, cum interea nihil cogitet ani- mo, nisi dominationem & tyrānidem, non in ecclesiasticos tantum homines, verum etiam in imperatores ipsos & principes hu-

Amplificat
deinde donū
illud ministe-
rij trib. arg.

1.

Mibi omni ss mi
2.
videt.

3.

Explicatio
verborum.

Primi item
argumēti, ab
humilitate
personæ sug.

Nō simulatē
vt Pōr. Rom.

Sed demisso
prorsus ani-
mo, ob prio-
ris conditio-
nis confide-
rationem.

Quod non
contradicit
sanctæ glo-
riationi eius-
dē Apostoli.

Nec enim
possunt con-
sistere super-
bia & prædi-
catio gratiæ
Dei.

ius mundi. *Causam cur Paulus se tanto pe-
re deiiciat, habes 1. Corinth. 15. 9. Propterea
quod, inquit, persecutus sum Ecclesiam
Dei. & 1. Tim. 1. 13. Qui, inquit, prius eram
blasphemus & persecutor & iniuriosus:
sed mei misertus est. Verum dices, alibi
Paulum æstimare sese non inferiorem eti-
am summis Apostolis? 2. Cor. 12. 11. Nulla e-
nim in re inferior fui summis Apostolis.
Respōsum pete ex eod. illo loco: Quamquā
nihil sum, inquit. Ergo Paulus in sese infe-
rior fuit Apostolis, imò sanctis quibuscun-
que, imò verò nihil fuit: Dei gratia autem
summīs Apostolis inferior non fuit: Imò,
inquit, plusquam omnes laboravi, nō ego,
sed Dei gratia in me. Obserua igitur duo
esse, quæ nunquam simul poterunt consi-
stere: exaltationem sui, & prædicationem
doni diuini. Si tu te submiseris, donum Dei
extuleris: sin vero tu te extuleris, donum
Dei submiseris. Si donum gratuitæ iustifi-
cationis per fidem extuleris, caue quid lo-
quaris quacunque specie de merito tuo,
hoc enim est te ipsum efferre. Si donum
ministerij prædicaueris, caue de te aliquid
magni cogites, hoc enim est donum Dei
eleuare, atque etiam efficere, id quod expe-
rientia sæpe confirmatum vidimus, vt do-
no illo priueris iusto Dei iudicio. Sed non*

AD EPHE
effluo prætereun-
cipitate in his do-
Nepitum solet fer-
ines conferre, qui
moleculatibus
cellunt. Videtis,
ocationem vestrā
non esse multos
tem, non multos
biles. Sed solet fer-
eos conferre, qui in
ignobiles, ac pro ni-
ciat robusta, & ne gl-
eo, sed qui gloriatur.
Imperuestigabiles o-
mentum est à materia
fuit. Appellat eam opes
thelaurus sapientia ac-
ciat in Christo ablon-
Hæ sunt opes illæ glori-
sanctis, Eph. 1. 3. quib-
ditatæ sunt Gemes. In-
quia oculus non vidit,
naque venerunt in me
preparauit Deus iis qu-
Cor. 4. Verum dices,
sunt, iustitia quis eas pe-
suo ex hoc ipso loco tra-
tam esse tibi gratiam E-

est silentio prætereunda mirabilis illa Dei sapientia in his donis suis dispensandis: Neq; enim solet ferè Deus spiritualia hæc in eos conferre, qui naturalibus vel mundanis facultatibus plurimum possunt, atque excellunt. Videtis, inquit Apost. 1. Cor. 1. 26 vocationem vestram, fratres. vos videlicet non esse multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos nobiles. Sed solet ferè Deus dona illa sua in eos conferre, qui in mundo infirmi sunt & ignobiles, ac pro nihilo habiti, vt pudefaciat robusta, & ne gloriatur vlla caro corâ eo, sed qui gloriatur, in Domino gloriatur.

Imperuestigabiles opes. Secundum argumentum est à materia subiecta ministerij sui. Appellat eam opes Christi. Hic est ille thesaurus sapientiæ ac cognitionis, quem dicit in Christo absconditum esse, Col. 2. 3. Hæ sunt *opes* illæ gloriæ hæreditatis Dei in sanctis, Eph. 1. 18. quibus vocatæ iam à Deo, ditatæ sunt Gentes. *Inscrutabiles* esse dicit, quia oculus non vidit, neque auris audiuit, neque venerunt in mentem hominis, quæ præparauit Deus iis qui ipsum diligunt, 1. Cor. 2. 9. Verum dices, si imperuestigabiles sunt, frustra quis eas peruestiget? Respon- sio ex hoc ipso loco facilis est: ait enim datam esse sibi gratiam Euangelizandi imper

In cuius dispensatione mirabilis sapientia Dei fulget: quod dona eius infirmis hominibus conferuntur.

Explicatio secûdi arg. à materia subiecta ministerij sui.

Hæc materia quæ sit.

Quomodo imperuestigabilis sit.

Et peruesti-
gabilis.

Sed non ple-
nè in hac vi-
ta.

Doctrina.

Ministerij do-
num quò ex-
tollendum.

In eo peccat
negligentes
ministri.

uestigabiles illas opes. Si igitur non audias
Euangelij prædicationem, cōcedo tantum
abesse vt possis peruestigare has opes tam
recōditas, vt ne suspicari quidem vnquam
possis de iis. Sin audias Euangelium, affir-
mo peruestigabiles esse certo quodam mo-
do: Nam Spiritus ille, qui omnia scrutatur,
etiam profunditates Dei, per Euangelij
prædicationem ministratur. Verum scien-
dum est nos tantisper dū hīc viuimus nun-
quam plenè peruestigatueros has opes Chri-
sti. Perfectio enim illa erit in altera vita.
Cernimus, inquit Apost. 1. Cor. 13. 12. nunc
per speculum, & per ænigma: tunc autem
coram cernemus: nunc cognosco ex parte,
tūc verò cognoscā prout edoctus fuero.

Obserua. In extollendo ministerij dono
non teipsum tantum debes intueri, ad tuam
ipsius indignitatem inspicere, verum altius
oculos attollere oportet, atque ipsius doni
naturam contemplari, & materiam illam
omnium dignissimam attendere. Paulus E-
piscopum informaturus admonet primum
dignitatis illius muneris & officij. Qui ex-
petit, inquit, Episcopatum, præclarum o-
pus desiderat, 1. Tim. 3. 1. Neglectus huius
rei parit magnam in ministerio exequen-
do negligentiam, dum non attendunt mi-
seri quanta res sit ipsis credita, & quam præ-
clara

AD EPHE
clara. Vnde putas e
colum parui faciar
Nec aliunde profe
non possunt capere
operum ministeris cred
quibus opes huius
nam quod eas se
ore olfaciant filij h
ali: verissimum tan
fideles disceptatores
Christi, quam omni
quaestores. Venim he
ius mundi, sed quem
qua illis creditæ sunt
ita honor ille tandem
conspicietur.
Et in lucem preferen
communitio. Persistit adhu
sterij amplificatio, &
(Euangelizare) nunc d
quod est, in luce
detur, opponens prædi
nam, vt lucem ipsam me
tionem Prophetarum, vt
in obscuro loco donec
Lucifer hic Euangelij
bus hominum, 2. Petr. 1
cauit opem inscrutabiles
cat communitatem myl

clara. Vnde putas esse quod filij huius sæ-
culi tam parui faciant ministros Euangelij?

Non aliunde profectò, quam ex eo quod
non possunt capere quæ & quantæ sint hæ
opes ministris creditæ. Magni faciunt eos
quibus opes huius mundi sunt creditæ, ni-
mirum quod eas solas sentiant, sapiant at-
que olfaciant filij huius mūdi. Sed pergant
illi: verissimum tamen illud est, pluris esse
fideles dispēfatores inscrutabilium opum
Christi, quàm omnes omnium principum
quæstores. Verùm honor hic non est hu-
ius mundi, sed quemadmodum opes ipsæ
quæ illis creditæ sunt planè cælestes sunt,
ita honor iste tandem aliquando in cælis
conspicietur.

Et in lucem proferendi omnibus qua sit
communio. Persistit adhuc in materia mini-
sterij amplificanda, & quod prius vocauit
(Euangelizare) nunc declarat per verbum
φωτισαι, hoc est, in lucem proferendi: vt vi-
detur, opponens prædicationem suam cla-
ram, vt lucem ipsam meridianam, prædica-
tioni Prophetarum, vt lucernæ splendenti
in obscuro loco donec dies illucesceret, &
Lucifer hic Euangelij exoriretur in cordi-
bus hominum, 2. Petr. 1. 19. Quas prius vo-
cavit opes inscrutabiles Christi, nunc vo-
cat communionem mysterij à seculis abs-

Et stulti ho-
mines, qui
ministerium
sacrum con-
temnant.

Amplificatio
secundi arg.
de ministerij
facri subie-
cta materia.

Est enim mi-
nisteriū com-
munio my-
sterij æterni

de Ecclesiæ
ex Iudæis &
Gentib. con-
statis redem-
ptione & sa-
lute.

In immuta-
bili decreto
Dei reposita.

Cuius poten-
tia, in operi-
bus creatio-
nis elucens,
Ecclesiæ in-
stauratiōem
magnificen-
tissimam ef-
se probat.

conditi in Deo. Intellego autem commu-
nionem istam, Gentium coniunctionem
cum Iudæis, & societatem in vna hæredi-
tate, in vno corpore, in vna promissione in
Christo capite, quemadmodum prius toti-
dem partibus communionem hanc nobis
explicauit. Communionem mysterij appel-
lat, quòd mysterio illo contineatur: est e-
nim materia quasi mysterij. Mysterium di-
cit absconditum in Deo. Quòd si in Deo,
perfectò prorsus absconditum & abstru-
sum fuit, neq; cuiquam etiam Angelorum
patere potuit: Deus enim inhabitat lucem
inaccessam, & quis nouit mentem Domi-
ni, ait Paulus: & nemo, inquit Christus, no-
uit Patrem, nisi Filius, & cuiusque visum
est ipsi reuelare. Ergo mysterium non im-
meritò absconditum dici potuit.

Qui omnia condidit per Iesum Christum.

Subiungit descriptionem Dei ab opere
creationis magnificam, quæ, etsi prima sta-
tim facie aliena ab hoc instituto videri pos-
sit, tamen si penitius eam introspexeris, vi-
debis in ea latere descriptionem instituto
accommodam. Ex opere enim creationis
per Christum factæ relinquit Apostolus
intelligendum analogia quadam & simili-
tudine opus instaurationis omnium, etiam
per Christum factæ: quasi diceret Aposto-

AD EPH
... ut omnia co-
... ita per eund
... coniuuixit
... ut è tenel
... splenduit
... tendendum lumen
... Christi. Quibus
... tionem & illum
... creatione prima &
... Obserua: Euan
... definit quibus, hoc
... elucere facere. Ergo
... uangelici lucee re sol
... la clarior & manifesta
... eranda est, quam est ea
... innotescit. Nam qui
... lucidius expecti debet
... phanatici illi & im
... qui querunt sibi nouas
... tiones, relicta illa clari
... ce. Sed dices: Annon
... mas rerum multarum re
... deo, verbum clarior & n
... leat expectendum, aut
... quæ rectum est, rectu
... illo debetur, quoque
... inspicata est. Oculi il
... Spiritum, qui solus pote
... cem retri huius. Quare

lus, qui, vt omnia condidit per Iesum Christum, ita per eundem omnia instaurauit. Hęc duo coniunxit Apost. 2. Cor. 4. 6. Deus qui dixit vt è tenebris lux splenderet, is est qui splenduit in cordibus nostris, ad præbendum lumen gloriæ Dei in facie Iesu Christi. Quibus verbis illustrat regenerationem & illuminationem cordium ex creatione primæ & corporalis illius lucis.

Obserua: Euangelizare quodammodo definit *φωτισαι*, hoc est, proferre in lucem, elucere facere. Ergo reuelatio mysterij Euangelici lucet vt sol meridianus. Ergo nulla clarior & manifestior reuelatio expectanda est, quàm est ea quę verbo Euangelij innotescit. Nam quid luce ipsa clarius aut lucidius expeti debet? Vnde damnantur phanatici illi & immoderati spiritus, qui querunt sibi nouas, nescio quas, reuelationes, relicta illa clarissima Euangelij luce. Sed dices: Annon etiam nunc indigemus rerum multarum reuelatione? Respondeo, verbum clarius & manifestius non esse aut expetendum, aut expectandum: si cuiquam tectum est, tectum est illi, qui oculo illo destituitur, quo quidem lux illa verbi inspicienda est. Oculū illum intelligo Dei Spiritum, qui solus potest intueri illam lucem verbi diuini. Quare indigemus, fateor,

Eadem enim quæ omnia condidit, electos omnes è tenebris ad lucem illam beatam adduxit.

Doctrina.

De perspicuitate veritatis in Euangelio.

Aduersus Libertinos.

Quorum obiectioni occurrat.

sapenmerò huius Spiritus acie ad ea intelligenda, quæ alioqui fatis lucent suapte natura in Dei verbo: noua aliqua reuelatione cælitus patefacienda, aut verbo illustriori non indigemus.

Explicatio
tertij argu. à
fructu & mi-
rabili effectu
ministerij.

Quis sit ille
effectus.

Quid Ange-
li discant in
contempla-
tione mini-
sterij eccle-
siastici.

Vt nunc nota fiat per Ecclesiam. Tertium est hoc argumentum quo extollit donum illud ministerij, sumptum à fructu, & mirabili ipsius effectu. Angeli etiã ipsi, qui hîc imperia & potestates vocantur, quia per ipsos imperium, potestatem, virtutem & dominium suum exercet Deus, Angeli, inquã, intuentes Ecclesiam, in ea, tanquam in speculo, contemplantur imaginem quandam multiformis sapientiæ Dei. Effectus autem hic non proximè est ex prædicatione Paulina, sed remotè: proximus enim effectus est aggregatio Ecclesiæ ex Iudæis & Gentibus, virtute annunciati huius mysterij facta. Hâc deinde Ecclesiam ita aggregatam ex utròque populo intuentur Angeli, & per eam nota fit ipsis multiformis illa sapientia Dei. Non est igitur hîc existimandum ministros Euangelij in Ecclesia Angelos instituere concionibus suis, aut verbo prædicato verum Ecclesiam ipsam, eiusque fœlicem hunc statum, qui effectus quidam est prædicationis verbi, & in quo splêdet imago quædam diuinæ sapientiæ, ipsos etiam

AD EPHE
Angeli docere.
multiformi
quam explic
propria re aliqua
rem effice
Deus cum ab a
bitur, de seruan
propositum, hoc
nam variis etatib
primùm Ecclesiam
in eaque administ
& peculiarem ration
ex Iudæis & Gentib
gat, eoque præscribit
uersam economiam
mutationes non quide
formarum & mediocr
illud immutabile exec
formis sapientia. Vide
nomine non malè int
sum, quod Paulus, i. C
tiam Dei in mysterio
dicitur, quia Deus mu
modis aliis atque aliis
illam proposuit, quen
adhibet, aperte docet,
cibus multisque modi
tribus per Prophetas,
loquuntur nobis per

Angelos docere.

Porro *multiformis* dicitur *sapientia* ea de causa, quam explicabo. Sapiens is est qui proposita re aliqua, varia media, quæ propositam rem efficere possunt, prosequitur: ita Deus cum ab æterno vnum consilium habuerit, de seruandis hominibus, tâquam propositum, hoc variis modis & multifariam variis ætatibus ac sæculis executus est: primùm Ecclesiam ex Iudæis solis habuit, in eaque administranda certam quandam & peculiarem rationem constituit: deinde ex Iudæis & Gentibus Ecclesiam congregat, eique præscribit suam quandam & diuersam œconomiam. Ob has igitur & alias mutationes, non quidem consilij ipsius, sed formarum & mediolorum, quibus consilium illud immutabile exequitur, dicitur *multiformis sapientia*. Videtur etiam sapientia nomine non malè intelligi mysterium ipsum, quod Paulus, 1. Cor. 3. 7. vocat sapientiam Dei in mysterio. Multiformis autem dicitur, quia Deus multis vicibus, multisq; modis aliis atque aliis ætatibus sapientiam illam proposuit, quemadmodum Author ad Hebr. apertè docet, 1. 1. Deus multis vicibus multisque modis olim loquutus Patribus per Prophetas, vltimis diebus hisce loquutus est nobis per Filium. Obserua:

Sapientia Dei autè dicitur multiformis

Propter varios modos quib. decretum illud æternū de seruandis Iudæis & Gētib. electis vtitur.

Doctrina.
De efficacia
ministerij,
ad consolati-
onem mi-
nistrorum.

Fructus ministerij plurimum commendat donum ipsum. Sic Rom. II. 13. dicit se illustrare ministerium suum, si quo modo ad emulationem prouocet consanguineos suos, & seruet aliquos ex ipsis. Attendant hoc Ministri Euangelij, ne frustra cucurrissent deprehendantur. Et certum est si donum & vocatio sit à Deo, eundem Deum efficacem fore in ministro suo ad ædificationem saltem aliquorum.

Absoluta iij.
argumētōrū
de ministerij
dono tractati-
ōe, notitiæ
tanti myste-
rij Angelis
tandem pate-
facti funda-
mentum sub-
sternit, nepe-
tēternum Dei
decretum.

Secundum propositum. Subiicit fundamen-
tum notitiæ huius tanti mysterij nunc de-
mum patefacti etiam Angelis ipsis. Est au-
tem propositum Dei æternum, quo decre-
uit nunc demum notum facere hoc myste-
rium vel ipsis Angelis. Huius propositi
gloriam Deo cum Christo communem fa-
cit, dum dicit constitutum esse hoc propo-
situm in Christo Iesu Domino nostro: *In
quo habemus.* Ostendit in Christo constitu-
tum propositum istud, ab executione ipsi-
us propositi & decreti de reuelando nunc,
hoc est, postremis his temporibus, myste-
rio vocationis gentium: hæc enim est de-
creti summa. In Christo suo tempore reue-
lauit Deus hoc mysterium, & executus est
quod decreuit, vocauit Gentes, Iudæos &
Gentes sibi reconciliauit. Ergo ab æterno
constituit hoc decretum in Christo. In ex-

In Christo
patefactum.

AD EPHES.
decreti execu-
tionem, tria verba
sunt. Primum e-
st duo pro
est fiduciam
& aditum
& accessum ad
ex fiducia, que
quam pacata confide-
ra fide, qua credimus
cata nostra, que diu-
nos, abolita esse. Nam
mum & proprie signi-
de charitate Dei in Ch-
proinde sic ipsa fide est
co videtur significare le-
lem, pacem conscientia
que est effectum illius p-
oppositum sibi merum
entis, Heb. 11. 2. Ioan. 4.
verbum est, significa-
tum reddere. Et coram
reddemus corda nostra
randum esse verbum
dum. Nam si nos conde-
bit. Condemnatio enim
dehinc inquietatio, oppo-
quam verbi. 21. et
ames. In fide igitur seq-

plicanda decreti executione & reconcilia-
 tione ista, tria verba habet, quæ etiam no-
 tanda sunt. Primum est, libertas siue aditus: In cuius exe-
 cutione oc-
 currunt
 nam hæc duo pro eodem fumo hoc loco:
 secundum est, fiducia: tertium, fides. Per li-
 bertatem & aditum intelligo, liberum adi-
 tum & accessum ad Deum, qui proficisci-
 tur ex fiducia, quæ quidem non est aliud,
 quàm pacata conscientia, quæ rursus existit
 ex fide, qua credimus sanguine Christi pec-
 cata nostra, quæ diuiserunt inter Deum &
 nos, abolita esse. Nam *πεποιθισις*, etsi pri-
 mum & propriè significet persuasionem
 de charitate Dei in Christo, Rom. 8. 38. ac
 proinde fit ipsa fidei essentia, tamen hoc lo-
 co videtur significare securitatem spiritua-
 lem, pacem conscientiæ & confidentiam,
 quæ est effectum illius persuasionis habens
 oppositum sibi metum ac pauorem consci-
 entiæ, Esa. 12. 2. 1. Ioan. 4. 8. Nam, 1. Ioan. 3. 19. *Vt ex aliis*
 verbum *πειθειν*, significat securum vel quie-
 tum reddere. Et coram ipso, inquit, *secura*
 reddemus corda nostra. Sic enim interpre-
 tandum esse verbum, *πεισομεν*, seq. vers. in-
 dicat: Nam si nos condemnet cor nostrum,
 &c. Condemnatio enim cordis, & quæ in-
 de est inquietatio, opposita est securitati,
 quam etiam vers. 21. *παρρησιαν* appellat Io-
 annes. Ex fide igitur sequitur fiducia, siue
 Ex qua fidu-
 cia, liber ille

accessus ad
Deum.

pacata & tranquilla conscientia, quiescens
in Dei misericordia. Ex fiducia rursus exi-
stit audacia illa comparendi in conspectu
Dei.

Doctrinæ.

1. De arcano-
rum Dei ra-
cita & humi-
li considera-
tione

Hic observa, 1. Deus præstituit tempus
quo reuelaret etiam ipsis Angelis mysteri-
um hoc vocationis gentium. Ante hoc tem-
pus impossibile fuit vel Angelis qui dicun-
tur tamen circumstare thronum ipsius Dei,
cognoscere hoc tantum mysterium in Deo
absconditum. Cum autem venisset illud
tempus præstitutum notum factum est iis.
Hoc ita posito, observa: mysteria scripturis
sacris contenta obscura sunt quidem non
tam sua causa, quam nostra, qui quòd non
fatis efficax in nobis sit Dei Spiritus ea su-
apte natura alioqui clara, peruidere non
possumus. Deus autem in æterno suo con-
silio præscripsit tempora quibus hæc nobis
manifestada sunt. Ante illa tempora à Deo
predefinita impossibile est cuiquam ea intel-
ligere: impletis vero illis temporibus Deus
ministrato sui Spiritus oculo, ea nobis iam
quasi videntibus præbet conspicienda. Sic
tempora illuminationis nostræ, & sapien-
tiæ dispēsavit solus sapiens Deus. Caueant
itaque homines, cum inciderint in huius-
modi mysteria, vel ob desperationem scri-
pturas abiicere vel obscuritatem & ambi-

illis obicer

compar, tanquam

estum suum, fide

tant, solem & l

and tamen conant

stem & dubitante

cientiam coniung

fiduciam suæ pa

altitum ad Deum.

eræ pacis conscient

carnalis, qua fit ve ad

improbi conscientia

pax tanto peccator est.

cedit ad Deum: illa illi

est, quanto longius rec

Quapropter peccato se g

nes meas pro vobis, qu

Quapropter peccato. Hæc

re diximus, a veritate. No

tutum ex argumento ill

tis suæ, nempe, sumpt

gentibus, concludit hor

ho qua non proxima

tribalis medio loco

argumento ipso laus

affirmat: reuocatur. ideo

to suo modo repetitio

sum pro vobis ad vestra

guitatem illis obiicere. 2. Duo hîc sunt quæ coniungit, tanquam causam, & necessarium effectum suum, fidem & fiduciam, quæ qui separant, solem & lumen suum separant, quod tamen conantur facere Papistæ dum fidem & dubitantem ac vacillantem conscientiam coniungunt. 3. Connectit inter se fiduciam siue pacatam conscientiam & aditum ad Deum. Vnde vides discrimen veræ pacis conscientiæ, & securitatis illius carnalis, qua fit vt ad tempus non sentiant improbi conscientiæ stimulum. Vera hæc pax tantò pacatior est, quantò propius accedit ad Deum: falsa illa pax tantò pacatior est, quantò longius recedit à Deo.

13 *Quapropter peto ne segnescatis ob afflictiones meas pro vobis, qua est gloria vestra.*

Quapropter peto. Hactenus digressio fuit, vt diximus, à vers. 2. Nunc rediens ad institutum ex argumento illo à causa captiuitatis suæ, nempe, sumpto ab ipsis Ephesiis gentibus, concludit hortationem. Conclusio quia non proximè sequitur argumentum, sed, aliis medio loco iniectis, in locum ab argumento ipso satis longo interuallo distitum reiicitur, ideo illustratur argumentum suo denuò repetito. Afflictiones meæ sunt pro vobis ad vestram gloriam: Ergo

2. De coniunctione fidei & fiduciæ.

3. Fiduciæ ite & liberi accessus ad Deum.

Hortationis conclusio.

Repetitione argumenti sui illustrata.

Doctrina.

De affectibus
ciendis
in animis
piorum au-
ditorum.

Quomodo
id verè & ef-
ficaciter fieri
possit.

peto ne segnescatis ob afflictiones meas. Hic obserua. Primùm proposuit argumen-
tum hortationis, quod scilicet captiuus es-
set pro Ephesiis gentibus. Deinde digres-
sus est in assertionem vocationis & Apo-
stolatus sui in gratiam Ephesiorum & Gen-
tium. Postremò concludit ex argumento
hortationem. Hoc sancto artificio videtur
ideo vsus esse, vt suspensa diu cõclusio per
mediam illam digressionem magis afficiat
animos Ephesiorum. Magis autem afficit
cum ex digressionem intelligunt afflictiones
illas quas pro ipsis passus est, vocationi A-
postoli consentientes esse. Pulchrum enim
est pro iis affligi, ad quos pertinet vocatio
nostra. Vnde discimus nostras hortationes
magis mouere tum cum vident homines
facta nostra omnia ac perpeffiones nostras
quibus conamur mouere animos, respon-
dere vocationi nostræ. Nam Deus ipse fa-
cta hominum ita ferè approbat, si vocatio-
ni respondeant: facta magistratus, si voca-
tioni magistratus, facta priuati, si vocatio-
ni priuati respondeant.

14 *Huius rei gratia, flecto genua mea ad Pa-
trem Domini nostri Iesu Christi,*

15 *(Ex quo tota familia in calis, & in terra
nominatur.)*

AD EPHES.
1. Huius rei gratia
2. pro diu
3. in vobis
4. in nomine
5. in nomine
6. in nomine
7. in nomine
8. in nomine
9. in nomine
10. in nomine
11. in nomine
12. in nomine
13. in nomine
14. in nomine
15. in nomine
16. in nomine
17. in nomine
18. in nomine
19. in nomine
20. in nomine
21. in nomine
22. in nomine
23. in nomine
24. in nomine
25. in nomine
26. in nomine
27. in nomine
28. in nomine
29. in nomine
30. in nomine
31. in nomine
32. in nomine
33. in nomine
34. in nomine
35. in nomine
36. in nomine
37. in nomine
38. in nomine
39. in nomine
40. in nomine
41. in nomine
42. in nomine
43. in nomine
44. in nomine
45. in nomine
46. in nomine
47. in nomine
48. in nomine
49. in nomine
50. in nomine
51. in nomine
52. in nomine
53. in nomine
54. in nomine
55. in nomine
56. in nomine
57. in nomine
58. in nomine
59. in nomine
60. in nomine
61. in nomine
62. in nomine
63. in nomine
64. in nomine
65. in nomine
66. in nomine
67. in nomine
68. in nomine
69. in nomine
70. in nomine
71. in nomine
72. in nomine
73. in nomine
74. in nomine
75. in nomine
76. in nomine
77. in nomine
78. in nomine
79. in nomine
80. in nomine
81. in nomine
82. in nomine
83. in nomine
84. in nomine
85. in nomine
86. in nomine
87. in nomine
88. in nomine
89. in nomine
90. in nomine
91. in nomine
92. in nomine
93. in nomine
94. in nomine
95. in nomine
96. in nomine
97. in nomine
98. in nomine
99. in nomine
100. in nomine

16 *Vt det vobis pro diuine sue gloria, vt fortiter corroboremini per Spiritum suum in interiori homine.*

17 *Vt inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris,*

18 *Vt in charitate radicati & fundati valeatis assequi cum omnibus sanctis, quæ sit illa latitudo, & longitudo & profunditas, & sublimitas,*

19 *Et cognoscere charitatem illam Christi omnium cognitione superiorem, vt impleamini ad omnem vsque plenitudinem illam Dei.*

Huius rei gratia. Secunda pars cap. ad beneuolentiam comparata, in qua relicta exhortatione proxima quodammodo se conuertit ad Deum, precaturque, vt quod ipse hortatur, Deus id efficaciter in cordibus eorum velit operari. Vnde discimus, omnem doctrinam, hortationem, consolationem, &c. cum precibus esse coniungendas, ne quando hæc à nobis frustra fieri queramur. Deus enim est, ait Apostolus, qui dat incrementum. Optationis igitur, siue precationis huius partes sunt hæc. Primum summatim precatur Deum, ne Ephesij despondeant animum ob afflictiones suas duobus vers. Deinde distinctius explicans, quod precatus est in genere, eius capita quatuor

II.

Capitis altera pars, precatória.

Quid inde colligendum

Precationis Apostolicæ partes. Prima.

Altera, quæ 4. ca. corineth.

1. facit: quorum primum, ad quod referuntur cætera, est, ut corroborentur vers. 16. Secun-
 2. dum est, ut inhabitet Christus in cordibus eorum, quæ est corroboratio illius cau-
 3. sa vers. 17. Tertium est, quo petit ut possint assequi, quæ sit illa latitudo, longitudo, profunditas & sublimitas charitatis Dei in qua radicati, & qua confirmati sunt, hoc est, ut possint cognoscere magnitudinem charitatis Dei in Christo, unde profecta est illa eorum corroboratio. Ergo optat iis effectum corroborationis, nempe, cognitionem illius charitatis, unde profectum est ipsum corroboratio donum, vers. 18. & prima parte 19. Postremum est, quo petit perfectionem illius ipsorum corroboratio al-
 4. tera parte vers. 19. Postremò concludens preces suas, Deo gloriam optat duobus ultimis vers.

Conclusio.

Explicatio
 primæ partis

Ut igitur redeamus ad primam partem, in qua summam precatur ne segescant, verba sunt: *Huius rei gratia, &c.* Sententia est, huius rei gratia, nempe, ne segescantis, sed corroboremur, ut postea habemus, precor Deum. Sed magnum pondus inest in verbis: ea igitur expédamus. Huius, inquit, rei gratia, nempe, ne deficiatis, ut in superiori vers. audiuius, *flecto genua mea*, hoc est, precor: ex adiuncta enim ceremonia, si-

1. Genuum flexio, ubi de

AD EPHES.
 præsubiectas præ-
 cibus, apparet
 partibus, in
 In oculis, c
 fieri in petiti
 bus, Ioan. 11. 41.
 terram, ut contin
 peccatorum, Luc. 18.
 tolluntur manus ad
 nificatur eleuatio an
 In genibus, ut cum fle
 dicandam animi submi
 nem. Hic igitur signific
 magna animi submissio
 sui ipso apparet. Is verò
 dirigitur, describitur du
 est, Pater Domini nos
 ter est, ex quo tota famili
 ra nominatur. Quod ad p
 catur Pater Christi, non
 tenus est homo Christus
 gis natura, quatenus est
 illémque naturæ cum
 Quod verò ad potenter
 hanc istam intelligo
 carum Dei, n. Tim.
 summa ea domestic, et
 Hanc collegit sibi in Ch
 Explicat hanc

gnificat subiectas preces. Gestus corporis in precibus, apparet in tribus præsertim corporis partibus, in oculis, in manibus, in genibus. In oculis, cum vel attolluntur, vt solet fieri in petitionibus & gratiarum actionibus, Ioan. II. 41. & 17. 1. vel deiiciuntur in terram, vt contingit in confessionibus peccatorum, Luc. 18. 13. In manibus, vt cum attolluntur manus ad cælos, quo gestu significatur eleuatio animi ad cælos per fidem. In genibus, vt cum flectuntur genua ad indicandam animi submissionem & deiectionem. Hic igitur significat se precari, sed cū magna animi submissione, quod vel ex gestu ipso apparet. Is verò ad quem preces diriguntur, describitur duobus titulis. Vnus est, Pater Domini nostri Iesu Christi. Alter est, ex quo tota familia in cælis & in terra nominatur. Quod ad priorem attinet: vocatur Pater Christi, non modò gratia, quatenus est homo Christus, verum multò magis natura, quatenus est Filius Dei vnius eiusdemque naturæ cum Patre & Spiritu S. Quod verò ad posteriorē titulum attinet, familiam istam intelligo Ecclesiam, quæ vocatur domus Dei, 1. Tim. 3. 15. Et nos dicti sumus in ea domestici, cap. superiore, 19. Hanc recollegit sibi in Christo capite 1. 10. Explicat deinde hanc familiam per partes

multiplici corporis gestu. Quis precetur, & quò

ys. 25:1

2. Quem precetur.

Is est Pater Christi.

Pater etiam eximie familiaris, quæ est Ecclesia,

suas, quarum vna in cælis est, altera in ter-
 ris. Hæ sunt partes Ecclesiæ catholicæ, al-
 triumphantis, altera triumphans in cælis, animę beatorum:
 Militans, altera militans in terris, Sancti qui adhuc
 in corporibus degimus. Nolo hîc de Ange-
 lis subtilius philosophari, an & hi intelli-
 gendi sint, in Ecclesiæ illa parte, quæ in cæ-
 lis agit: Hoc enim loco familiam intelligo
 cuius Pater est Deus per adoptionem in
 Christo. Adoptionem verò Angelis non
 tribuo. Addit postremò hanc familiam no-
 minari ex Patre Christi, quibus verbis in-
 telligo Patrem Christi esse Patrem huius
 familiæ. In terrenis enim hisce familiis hi
 ex quibus nominantur ipsæ familiæ, Patres
 sunt. Similem loquutionem habes Dan. 9.
 18. quo loco orat pro populo & ciuitate,
 quam dicit ex Deo nominatam.

Quæ ab eo
 Patre deno-
 minatur.

Doctrina.
 Deus inuo-
 candus reue-
 renter.

Nèpe vt Pa-
 ter Christi
 & Ecclesiæ,
 quod nomē
 est longè om-
 nium augu-
 stissimum.

Verùm, vt adhuc in titulis, & nominibus
 istis insistamus: In Deo appellando duo re-
 quiruntur. Alterum est reuerentia, alterum
 confidentia: vtrumque apparet fuisse in A-
 postolo nostro ex his ipsis titulis: nā quod
 ad reuerentiam attinet, magis reuerenter
 Deum compellare non potest, quàm cum
 nomen Patris Domini nostri, & nomen Pa-
 tris Ecclesiæ ei tribuit. Quod vt sciamus, in
 sacra Scriptura multa nomina sibi sumpsit
 Deus ex beneficiis suis alio atque alio tem-

AD EPHE.
 per humanum gen-
 erum cæli & ter-
 ras, Isaac, & I-
 populi Israeli
 liberatorem popu-
 lationem. Post
 abylonica. Post
 illo Patrem Domi-
 Patrem nostrum,
 Quod si inter se com-
 ra, longè reuerenti-
 Nomen ex maximo ill-
 ptionis humane ben-
 Rursum si confidentiam
 qua Deus ut exultatur
 lia magis potuit eam a-
 pellando Patrem Media-
 tum actotius Ecclesiæ.
 exemplum precum reuer-
 ter conceptarum reueren-
 duntur non debet esse
 tra etiam apparere in ge-
 voce humillima. Sic fidei
 terre etiam verba ipsi
 concipimus. Deinde ob-
 miorum duo reuerentiam
 imitando homini cum
 Nem per homines fere
 terra reuerentia, eo
 & cum, quò maior est

pore in humanum genus collatis. Vocat se 1
 creatorem cæli & terræ, vocat se Deum A- 2
brahami, Isaaci, & Iacobi, vocat se libera- 3
torem populi Israelitici ex Ægypto, vocat
se liberatorem populi Iudaici ex captiuita
te Babylonica. Postremo vocat se in Euan 4
gelio Patrem Domini nostri Iesu Christi,
 & Patrem nostrum, hoc est, Ecclesiæ suæ.
 Quod si inter se compares hæc Dei nomi-
 na, longè reuerendissimum inuenies hoc
 Nomen ex maximo illo & stupendo redem-
 ptionis humanæ beneficio desumptum.
 Rursus si confidentiam spectes, & fiduciam
 qua Deus sit exauditurus ipsum, nulla re a-
 lia magis potuit eam arguere quàm com-
 pellendo Patrem Mediatoris sui, ac Patrem
 suum ac totius Ecclesiæ. Habes igitur hîc
 exemplum precum reuerenter & confiden-
 ter conceptarum: reuerentia tota in animo
 duntaxat non debet esse inclusa, verum ex-
 tra etiam apparere in gestu corporis & in
voce humillima. Sic fiduciam debent præ-
 se ferre etiam verba ipsa, quæ ad Deum
 concipimus. Deinde obserua: Rarò inue-
 nies hæc duo reuerentiam & fiduciam con-
 iuncta, quâdo homini cum homine res est.
 Nam inter homines ferè quò maior est ex-
 terna ista reuerentia, eò minor est fiducia:
 & contra, quò maior est fiducia, eò minor

Inuocandus
est etiam
confidenter.

Quod Paul.
nos docet
hoc loco.

Id autem, re
spectu homi-
num, raro
coniungitur.

Dei & piorū
respectu, sem
per.

*Apid te ppia
tio, ut timu
vis. psal. 130*

Quicquid
Pontificij
garriant.

reuerentia : nam, vt dici solet, nimia fami-
liaritas parit contemptum. At non ita est,
quādo homini res est cum Deo. Hic enim
quo maior est reuerentia, eo maior est fi-
ducia: & quo maior fiducia, eo maior reue-
rentia. Neque metuenda nobis est præsum-
ptio illa Papistarum. Certum enim est fidu-
ciam in Deum necessariò coniunctam esse
cum humilitate & reuerentia, neque eam
vnquam peccare in excessu, quēadmodum
Ethici loquuntur de vitiiis.

Secundę par-
tis explicatio
in qua osten-
dit quid sit,
& pro quib.
petendum:
nempe Dei
electis donū
perseueratię

Vt det vobis. Hęc hactenus de prima par-
te precationis: nunc de secunda, in qua iam
distinctè quædā exoptat Ephesii. Primū
itaque petit vt confirmetur his verbis,
quorum hęc est sententia: q. d. peto à Deo
vt corroboremur in interiori homine. sed
verba ponderemus, non ait nudè, vt corro-
boremur, sed, *vt det, inquit, vobis vt corro-
boremur*: agnoscens nimirum hoc esse gra-
tuitum Dei donum, quod corroborentur.
Nam certum est, quemadmodū gratuitum
sine vllō merito nostro donum Dei est ini-
tium cōuersionis & regenerationis nostrę,
ita & confirmatio nostra merè gratuitum
est Dei donum, sine vllō merito nostro. Ec-
quod quæso meritum potius in nobis est
qui stamus nunc, quam fuit in Adamo qui
defecit? Quod meritum fuit potius in Sa-
muele

Sine vllō ele-
ctorū merito

AD EPHE.
Iosaphato qu
Dauidē & Sam
Nata profecto. E
aduerfariorū
nostro tribu
nobis causam inue
conuersos seriet
atur. Sed vnde dep
Nimirum ex th
horiz Dei. Superi
pes gratia, nunc vero
conueniunt nam Deus
tia sua glorificatur. Eth
suis proprietatibus glori
litia, in sapientia, in pote
villimum in misericordi
hic & alibi gloria ad
cipitur.
Sed per quod instrum
Deus in nobis hoc donum
si, inquit, per Spiritum
per vllā naturę nostrę vi
bitij nostri, nilloquar
nate nostra per Spiritu
tu. Nam quemadmodum
ueim & regenerationis
perim nobis per Spiritu
vllā naturę nostrę
notatū illi efficit sine v

muele & Iosaphato qui perseuerarunt, quã fuit in Dauide & Sampsonē qui defecerunt? Nullum profectò. Ex quo deprehenditur hæresis aduersariorum qui perseuerantiam merito nostro tribuunt, dicuntque Deum in nobis causam inuenire quã moueatur ut nos conuersos seruet ne deficiamus aut labamur. Sed vnde depromptum est hoc donum? Nimirum ex thesauro illo & diuitiis gloriæ Dei. Superiori cap. ver. 7. vocauit opes gratiæ, nunc verò gloriæ: hæc optinè conueniunt: nam Deus potissimum in gratia sua glorificatur. Etsi enim in omnibus suis proprietatibus glorificetur Deus, in iustitia, in sapientia, in potentia, tamen id fit potissimum in misericordia: vnde *נאֵר עֲלֹ-חָו* hic & alibi gloria absolute pro gratia capitur.

Vt falsò docent Pontificij.

Qui gratiæ & gloriæ Dei sunt apertissimi hostes.

Sed per quod instrumentum operatur Deus in nobis hoc donum? *ut corroboremini*, inquit, *per Spiritum suum*. Non igitur per vllã naturã nostrã vim aut libertatem arbitrij nostri, nisi loquaris de naturã & voluntate nostrã per Spiritum S. iam regeneratã. Nam quemadmodum principium conuersionis & regenerationis nostrę Deus operatur in nobis per Spiritum suum, sine vlla facultate naturã nostrã: ita confirmationem nostri efficit sine vlla facultate na-

Et loco Spiritus Dei, Spiritum hominis induentem

Nec initium & confirmationem nostrę regenerationis expeditur

tura nobis infita. Ideoque Deus finit homines sapenmerò subtracto Spiritu suo deficere, vt sciant ipsi se non stare vi sua, sed Dei. Quod cum aliquando experiretur Dauid, clamauit, Spiritum S. tuum ne recipias à me, Psal. 51. 13.

Sed falsissimū dogma de arbitrij humani libertate fingunt.

Interiorishominis definitionem ignorant.

Doctrina, de summa & regula precum Christianarum.

Hic damnatur hæresis illa de libertate arbitrij nostri, qua dicunt aduersarij libertate arbitrij nostri retineri vel non retineri Dei gratiam, ac proinde in nobis esse perseuerare vel nō perseuerare. Sed in quo subiecto operatur Deus per Spiritū suum donum istud confirmationis nostræ? nempe, in interiori homine. Duabus partibus constat homo regeneratus, interiore & exteriori homine. Exterior satis superque firmus est, ac potens vi sua: ideò interior est qui eget confirmatione. Sed videamus equis sit hic interior homo? Interior est qui aliàs dicitur nouus homo & Spiritus: opponitur autem exteriori, veteri homini & carni. Eum hominem definit Paul. 4. huius Epist. 24. vers. Qui secundum Deum conditus est ad iustitiam & sanctimoniam verā, & Col. 3. 10. Qui renouatur in agnitionem congruentem imagini eius qui ipsum condidit. Obserua: cum petendum est nobis aliquid à Deo, petendum est illud primū, vt donum gratuitum: deinde vt detur per

AD EPHES.
 spiritum S. Hinc duo
 necesse est vt i
 omni opinio
 arbitrium, ibi no
 Secundum, vt
 ratione virium & f
 plis: Spiritus en
 in vi vlla naturali
 ed inuenit nos pro
 titutos.

Vt inhabitet Christi
 bows vestri: Hoc secun
 nempe, causa confirma
 xime: Est autem inhabi
 tis. Sensus manifestus
 u: Inhabitationis nom
 commemorationem eam q
 sed perpetuam manione
 beat in nobis Christus p
 leuerabimus. Quomodo
 Per fidem, inquit. Duo s
 tum quibus Christus ma
 pe per Spiritum & per fi
 habet Joan. 1. Epist. 2. 14
 ms Christum habitare i
 illa quod de Spiritu tuo
 hoc est posterior. Na
 existit in nobis, qu
 beatissimis nobiscum vi

Spiritum S. Hinc duo alia sequuntur: primum, necesse est vt inter petendum vacui simus ab omni opinione meriti nostri: nā vbi meritum, ibi non est donum, sed debitum. Secundum, vt vacui simus ab omni opinione virium & facultatis quę est in nobis ipsis: Spiritus enim Dei non concurrat cum vi vlla naturali, quę in nobis bona sit, sed inuenit nos prorsus omni bonitate destitutos.

Vt inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris. Hoc secundum est quod petit, nempe, causa confirmationis, de qua proximè. Est autem inhabitatio Christi in nobis. Sensus manifestus est. Videamus verba: Inhabitationis nomine non intelligo commorationem eam quę est ad tempus, sed perpetuam mansionem: nisi enim maneat in nobis Christus perpetuò, non perseuerabimus. Quomodo autem inhabitat? *Per fidem*, inquit. Duo sunt modi in vniuersum quibus Christus manet in nobis, nempe, per Spiritum, & per fidem. De priori sic habet Ioan. 1. Epist. 4. 13. Per hoc cognoscimus Christum habitare in nobis, & nos in illo, quod de Spiritu suo dederit nobis. Ex hoc existit posterior: Nam Spiritus Christi excitat fidem in nobis, qua Christus apprehenditur & nobiscum vnitur. De postero-

Ostendit deinde, quę sūt perseueratię illius electorum causa.

Inhabitatio Christi in nobis.

Per fidem.

Deum

Quę à Spiritu Christi excitatur.

In cordibus
nostris.

re hoc modo dicitur hoc in loco, ex quo intelligi potest prior ille modus, vt ex effectu causa sua. Sed vbi inhabitat Christus? *In cordibus nostris*, inquit, non in linguis, nisi linguæ confessio proficiscatur ex fide, quæ in corde est, sicut dicitur, Credidi, & ideo loquutus sum. Sed cur in cordibus? Quia vbi fides est, ibi est Christus: fides autem est in corde, corde enim creditur ad iustitiam, & fidei essentia propria est efficax illa cordis apprehensio. Ergo Christus habitat in corde.

Doctrinæ.

1. De origine & causa donorum quæ electis conferuntur.

2. De fidei Christianæ præstantia.

Aduers. Pontific. deliriū.

3. De inhabi-

Observa, 1. Participationis beneficij confirmationis, omniumque cæterorum quæ in Christo habemus causa est, participatio ipsiusmet Christi: vt enim palmes non haurit succum ex vite nisi prius cum vite coalescat, & membra non habent sensum & motum à capite, nisi cum capite cohæreant, ac colligata sint: ita nisi ipsiusmet Christi primum omnium participes fiamus, donorum eius participes esse non possumus. 2. Si inhabitatio Christi sit præclarum effectum, & præclara res fides. Nam si effectum excelat, excellit & causa. Nō igitur est fides tam leue quippiam, quàm somniant Papistę, neque tantum imaginatione constat. Eleuant enim aduersarij fidei vim, vt iustitiam quæ est ex sola fide facilius oppugnent. 3. Si in-

AD EPHE.
Christi in n
duntaxat, s
esse arctio
monstrū illud
Christi & nostr
in charitate rad
creatur, nempe, eff
gnitio & cognitio
vnde deprompt
num. Primum prop
de explicatur princip
tia propositionis est,
confirmati dono illo L
tia & charitatis deprom
qui cum omnib. sanctis
parte perfecta infinitas
sed verba expendamus:
fundati. His verbis vitu
do velit significare firm
vt Col. 2. Siquidē per
data & firmis & 1. euil
igitur accepit Christ
num, ita in eo incedite,
fili in eorum quid sibi
vique. Confirmati, inq
tem hoc omnes natura
arborum, nisi firma rad
firmare hanc domū, nisi
to altum: ita est hic,

habitatio Christi in nobis sit per Spiritum & fidem duntaxat, sique ea coniunctione non possit esse arctior, cur quærunt aduersarij monstrū illud corporalis coniunctionis Christi & nostri?

ratione Christi in nobis per modum spiritualem.

Vt in charitate radicati. Tertium est quod precatur, nempe, effectum confirmationis, agnitio & cognitio gratiæ Dei & charitatis, vnde depromptum est illud ipsum donum. Primum proponitur hoc versu, dein de explicatur principio versus seq. Sententia propositionis est, precor Deum vt iam confirmati dono illo Dei, ex thesauro gratiæ & charitatis deprompto, possitis assequi cum omnib. sanctis, quæ sit in omnem partē perfecta infinitas illa charitatis Dei. Sed verba expendamus: *Radicati*, inquit, & *fundati*. His verbis vtitur Apostolus, si quando velit significare firmam perseuerantiam, vt Col. 1. 23. Siquidē permanetis in fide fundati & firmi: & 2. eiusdem Epist. 6. 7. Sicut igitur accepistis Christum Iesum Dominum, ita in eo incedite, radicati & superstructi in eo: tum quid sibi velit his verbis subiungit: Confirmati, inquit, fide. Scimus autem hoc omnes natura, non firmiter stare arborem, nisi firma radice sustineatur: non firmiter stare domū, nisi firmo fundamento nitatur: ita est hīc, non firmiter stamus

Tertio, quis sit illius inhabitationis effectus.

Nēpe in charitate & radices agere, & tāquam fundamentō niti: duplex, sed aptissima, metaphora.

Varia huius
charitatis e-
pitheta.

Quam Apo-
stolus in se
persensit.

A qua etiam
fides non se-
paratur, vt-
pote quæ sit
etiam confir-
mationis fun-
damentum.

Charitatis il-
lius riuulus.

nos, aut perseueramus, nisi fulciamur firmo
fundamento. Fundamentum iacit Aposto-
lus charitatem. Hæc est illa charitas, quam
superius vocauit diuitias gloriæ Dei: hæc
est, quam postea vocat charitatem Christi:
hæc deniq; est illa charitas, qua dilexit nos
Deus ab omni æternitate, qua elegit, crea-
uit, redemit, regenerauit, confirmat deni-
que: hoc, inquam, est illud fundamentum
in quo stamus. Paulus cum sentiret se fir-
miter stare super hoc dilectionis Dei fun-
damento, sic gloriatus est contra aduersa
omnia: Quis separabit nos à charitate Chri-
sti? Num oppressio, num angustia, num per-
secutio, num fames, num nuditas, num pe-
riculum, num gladius? Nos si in charitate
ista stamus, firmiter stamus: sin minus, tum
facilè quouis leui vento cõcutiemur. Queri
potest, cum fundamentum confirmationis
nostræ sit charitas Dei, cur in locis illis ad
Colof. superius citatis alia iaciat fundamen-
ta, vt fidem, vt Christum? Respondeo nihil
incommodi esse, quod plures sint causæ &
quasi fundamenta confirmationis nostræ,
modò in primis numeretur illa Dei chari-
tas, qua ab æternitate dilexit nos in Christo
Cum omnibus sanctis. Quod particulari
Ecclesiæ precatur, communicat cum
omnibus sanctis, I. Cor. I. 2. gratiam illam &

quam exopta-
tibus, extendit
nomen C
Catholicam. N
cuiquam cu
ecclesiam, ni
recordatio vni
est cura partic
vniuersalis Eccle
que adeo conuincit
latitudo: hoc est, quæ
nem partem & lecun
mentiones magnitudi-
tis Dei. Mutatur enim
metris. Obserua, i. Prece-
meti charitate Dei, pos-
lem charitatem ipsius
nitudinem. Impossibile
cere cum sensu aliquo
prius degustemus eius
fundati fuerimus. Ergo
charitatis Dei, quæ ex
per Spiritum conueni-
mati denique fuerimus
confirmarentur et D
tæ, nunc precatur vt o-
illam ipsam & charit-
dumque ipsa conueni-
commissio doni Dei

pacem, quam exoptat Ecclesiæ, quæ erat Corinthi, extendit latius ad quoscunque inuocantes nomen Christi, hoc est, Ecclesiam Catholicam. Nam verum est illud, nõ posse cuiquam curæ esse particularem aliquam ecclesiam, nisi eodem tempore subeat recordatio vniuersalis: contráque, cui non est curæ particularis, eum non posse vniuersalis Ecclesiæ bonum procurare. Vtique adedõ coniuncta sunt ista! *Quæ sit illa latitudo*: hoc est, quæ sit illa perfecta in omnem partem & secundum omnes quasi dimensiones. magnitudo & infinitas charitatis Dei. Mutuatur enim locutionem à geometris. Obserua, 1. Precatur vt iam confirmati charitate Dei, possint cognoscere illam charitatem ipsiusque immensam magnitudinem. Impossibile igitur est cognoscere cum sensu aliquo charitatem Dei, nisi prius degustemus eius suauitatem, in eaque fundati fuerimus. Frigida est illa cognitio charitatis Dei, quæ etiam ex verbo est, nisi per Spiritum conuersi, regenerati, confirmati denique fuerimus. 2. Precabatur prius vt confirmarentur ex Dei charitate & gratia, nunc precatur vt cognoscant eandem illam gratiam & charitatem. Quemadmodum igitur ipsa conuersio, regeneratio & confirmatio dona Dei sunt gratuita, ita spe

Et perfectio, respectu Dei.

Doctrinæ.

1. De efficacia cognitionis charitatis diuinæ.

2. De cognitione fontis diuinæ charitatis & gratiæ.

ciale quoddam Dei donum est, posse oculos reflectere ad fontē illum gratiæ & charitatis, vnde hæc profluxerunt. Misericordia Dei patet ad omnes suas creaturas, solem suum finit oriri super bonos & malos: sed quotusquisque impetrat hanc à Deo gratiam, vt reflectat oculos ad fontem ipsum, eumque agnoscat? Plurimum autem refert cognoscere fontem, tum ad Dei gloriam, tum ad consolationem hominum: ad Dei gloriam, quia nisi agnoscaturs fons ille charitatis, nemo potest gratias Deo agere pro accepto beneficio: non actis autem gratiis, quomodo glorificabitur Deus? Ad consolationem autem cognoscendus est fons, quia nisi sit sensus huius charitatis, cum beneficio accepto, vel ex vniuerso hoc mundo, si fingas eum tibi semel donari à Deo, solida consolatione non frueris: imò cum præclara illa possessione tua nõ senties nisi conscientix horrores.

Vnde consolatio certa.

Declaratio proxime propositionis.

Charitas Christi & Dei Patris eadem.

Et cognoscere charitatem illam Christi omnium cognitione superiorem: vt impleamini ad omnem usq;. Declaratio propositionis proxime. Nam assequi quæ sit illa magnitudo charitatis Dei, nihil aliud est, quàm cognoscere charitatem illam Christi omni cognitione superiorem. Charitatē Christi & Dei Patris eandem intelligo. Paul. Rom. 8. cap.

AD EPHE.
 vocavit
 Quos separabit à c
 appellat 19. ch
 mens, persuasum
 aliam creatam n
 Dei, quæ est in C
 tum enim Pater
 vna est vniusque
 me superiorem: vt n
 que. Paulus volens sig
 rei incomprehensibil
 consuevit loqui. Sic Ph
 appellat, quæ superat om
 sic hoc loco inimitatem
 exprimens, ait eam super
 tione.

Sed questio est: si super
 gitione, videtur tollit
 bus, vt rem superiorem o
 cognoscant tamen Ephe
 homo spectetur cum num
 ritu profectò tum charit
 us cognitionem: animal
 cut ea, quæ sunt spiritus
 rem eandem capere cum
 rem Christi, potest quidē
 Deitatem. Nam Spiritus
 tuum etiam profectum
 & Apol. Rom. 1. 4. spectum

quam vers. 35. vocauit charitatem Christi, Quis nos separabit à charitate Christi, in-
 quiens, appellat 39. charitatem Dei, Mihi,
 inquiens, persuasum est non posse vllam
 rem aliam creatam nos separare à charita-
 te Dei, quæ est in Christo Iesu. Quemad-
 modum enim Pater & Filius vnum sunt,
 ita vna est vtriusque dilectio. *Omni cog-
 nitione superiorem: ut impleamini ad omnem
 vsque.* Paulus volēs significare infinitatem
 rei incomprehensibilis in hunc modum
 consuevit loqui. Sic Philip. 4. 7. pacem Dei
 appellat, quæ superat omnem intellectum:
 sic hoc loco infinitatem huius charitatis
 exprimens, ait eam superiorem omni cog-
 nitione.

Est incôpre-
 hensibilis.

Sed quæstio est: Si superior sit omni co-
 gnitione, videtur frustrà precari Apосто-
 lus, vt rem superiorem omni cognitione,
 cognoscant tamen Ephesij? Respondeo, si
 homo spectetur cum humano duntaxat spi-
 ritu profectò tum charitas Dei superat e-
 ius cognitionem: Animalis enim homo nō
 capit ea, quæ sunt Spiritus Dei, imò ne po-
 test quidem capere: sin spectetur cum Spi-
 ritu Christi, potest quidē cognoscere eam
 Dei charitatem. Nam Spiritus Dei scruta-
 tur omnia, etiam profunditates ipsius Dei.
 & Apost. Rom. 5. 5. speciatim de cognitio-

1. Quæstio,
 Cur ergo ex-
 petitur hæc
 charitas?
 Responso.

ne charitatis Dei per Spiritum S. in hunc modum loquitur, Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum S. qui datus est nobis. Quo loco est aurea quædam regula iudicandi de magnitudine huius charitatis. Commendat suam charitatem erga nos Deus. quòd cum adhuc essemus peccatores (inimicos vocat postea) Christus pro nobis mortuus sit. Vbi duæ sunt circumstantiæ, quæ amplificanc hanc Dei tantam charitatem: prior, Deus adeo dilexit nos ut unigenitum Filium suum pro nobis tradiderit morti: à persona Christi sumitur. Posterior à persona nostra, Christus mortuus est non pro iustis, nò pro amicis: sed mortuus est pro peccatoribus, pro inimicis. Verum ista nihili reputantur à nobis, nisi Spiritus ille S. de quo locuti sumus, sensum huius charitatis efficaciter operetur in cordibus nostris.

Regula, qua iudicamus de magnitudine huius charitatis, Christum & nos respiciens

Altera quæstio, Quanta sit cognitio charitatis Dei in hac vita?

Discrimen

Ex his oritur altera quæstio: An plena cognitio charitatis Dei contingat nobis in hac vita? Respondeo nos in hac vita ex parte tantum cognoscere, ex parte prophetare, & cernere quasi per speculum & per ænigma: veruntamen nos tantum cognoscere, quantum Deus censet necessarium esse ad nostram consolationem & salutem. Obserua hic discrimen inter scientias alias, &

AD EPHES.
 illam, quam
 non sunt fu
 ideoque ad e
 duntaxat sp
 dam, isque p
 quoddam don
 spiritus imperiri
 perat captum nos
 te percipiamus, op
 humanam fortem & v
 dum. Dicam hoc fam
 ligamus articulos fidei
 est nobis plusquam hu
 sos etiam celos transe
 gamus charitatem han
 humana superiorem, n
 supra nos ipsos, & quic
 hoc mudo. Nam quid ca
 non possunt aduerlarij
 ritatis cognitionem per
 standere tibi certitudine
 Non alia profectò cult
 tantur charitatem Dei
 Spiritu ac modulos quod
 etiam ipsos, non po
 pee.
 Vnde etiam. Hoc
 præter perfectio com
 roborantis illius, de qu

diuinam illam, quam Theologiam vocant. Cæteræ non sunt superiores cognitione nostra, ideóque ad eas addiscendas sufficit humanus duntaxat spiritus, nisi velit Deus quibusdam, iisque paucis admodum, speciale quoddam donum, quod vocant, sui Spiritus impertiri: diuina verò illa prorsus superat captum nostrum, quare vt eam rectè percipiamus, opus est assurgamus supra humanam sortem & vniuersum hunc mundum. Dicam hoc familiarius: vt rectè intelligamus articulos fidei, quos vocant, opus est nobis plusquam humano spiritu, quo ipsos etiam cælos transcendamus. Vt intelligamus charitatem hanc omni cognitione humana superiorem, necesse est rapiamur supra nos ipsos, & quicquid est inferius in hoc mûdo. Nam quid causæ est, quæso, cur non possunt aduersarij ad veram huius charitatis cognitionem peruenire, neque persuadere sibi certitudinem dilectionis Dei? Non alia profectò causa est quàm quòd metiantur charitatem Dei humano duntaxat Spiritu ac modulo: quod dum faciunt, non est mirum ipsos, non posse rem tantam capere.

Vt impleamini. Hoc quartum est quod *iiij. Precatio.* precatur: perfectio confirmationis ac corroborationis illius, de qua præcipuè agitur

inter humanas scientias & Theologiam

Mysteria salutis quò percipiuntur.

Cur superstiosi nequeant hæc mysteria percipere.

Quid sit plenitudo Dei, hoc loco.

Doctrina.

1. Quicquid in nostra salute occurrit est merum Dei donum.

2. Perseuerantia piorum cum incremento donorum Spiritus Dei coniuncta esse debet.

hoc loco. Plenitudinem Dei intelligit non eam quæ est essentia ipsius Dei, sed perfectionem interioris hominis, quæ est ex plenitudine illa deitatis, quæ corporaliter inhabitat in Christo, in quo completi sumus, Col. 2. 9. Sciendum autem est hanc perfectionem non obtineri tantisper dum hinc uiuimus, sed tum demum futuram, cum Deus erit omnia in omnibus, & repleti erimus gloria in Christo capite nostro ad gloriam ipsius Dei. Obserua, 1. Precatus est à Deo confirmationem, nunc precatur à Deo eiusdem perfectionem. Principium nostræ regenerationis, progressus & confirmatio, consummatio denique & perfectio gratuita Dei dona sunt, ideóque hæc è manibus Dei citra omnem prorsus opinionem meriti nostri emendicanda sunt. 2. Precatur complementum & perfectionem confirmationis, hoc est, continui progressus nostri ad perfectionem ipsam. Illud itaque verum est, nos ita confirmari & perseuerare, ut non in eodem statu permaneamus, sed perpetuum in dies incrementum capiamus, tantisper dum perficiamur. Nam alterum horum necessarium est, ut vel crescat in nobis Spiritus Dei donum, vel decrescat: nullus est status. Quocirca nobis danda est opera ut sentiamus in nobis Christum adolese-

AD EPHE
 uergeri in dies ei
 uero qui infinit
 omnia facere
 mente concio
 nobis,
 Sit gloria in Eccl
 in omnes ætate; sa
 Ei uero qui infinit
 nis, in qua opor. De
 que in potentia sua m
 tentiam igitur aqum
 dicat uel. 20. gloriam
 eorum, quæ de potetia
 qui potest pro infinita
 efficiat, in nobis effice
 modis supra ea quæ p
 concipimus, sit gloria
 atines. Ei in quæ p
 huius sententia habes
 dicit Dei non est perfe
 tentia Dei est incremab
 Deum posse facere om
 impa ea quæ petimus
 mus. Huius rei David ca
 in uersa, Phil. 2. 10.
 talis rex, & de salu
 talis. Desiderium at
 puritatem labiorum

re, & augeri in dies eius dona spiritualia.

20 *Ei vero qui infinita cum redundantia potest omnia facere supra ea quæ petimus, aut mente concipimus, pro vi illa agente in nobis,*

21 *Sit gloria in Ecclesia per Christum Iesum, in omnes ætates sæculi sæculorum, Amen.*

Ei vero qui infinita. Conclusio precatio- Precationis
nis, in qua optat Deo gloriam suam, eum- conclusio.

que in potentia sua magnificè extollit. Potentiam igitur tãquam causam gloriæ prædicat ver. 20. gloriam tribuit ver. 21. Sensus

eorum, quæ de potētia loquitur, clarus est:

qui potest pro infinita sua potentia, eaque efficaci, in nobis efficere omnia infinitis

modis supra ea quæ petimus aut mente concipimus, sit gloria, &c. Quod ad verba

attinet, *Ei, inquit, qui potest.* Fundamentum huius sententiæ habes Psal. 145. 3. Magnitudi-
ni Dei non est perscrutatio, hoc est, po-
tentia Dei est inscrutabilis. Hinc sequitur

Deum posse facere omnia infinitis modis supra ea quæ petimus, aut mente concipi-
mus. Huius rei David experiētiam profert

in sua persona, Psal. 21. 2. Iehoua de robore tuo lætatur rex, & de salute tua quam exultat valdè! Desiderium animi eius das ei, & pronunciatum labiorum eius non auertis,

In qua de potentia Dei agit.

Quæ est immensa, vt Psaltes testatur.

Et David expertus est.

imo præuenis eum benedictionibus boni, id est, nihil tale cogitanti, nedum optanti exhibes benedictiones, vt ostēditur 1. Sam.

Atque exem-
plo suo con-
firmat.

16. vbi narratur Dauidem à pascendis ouibus reuocatum, & vnctum Dei iussu à Samuele in regem Israelis, de quo ne ille qui dem vnquam suspicari potuit. Neque quisquam est nostrum omnium, qui, si reputet secum omnia Dei erga se beneficia, non cogatur cum Dauidē confiteri Deum præuenisse se benedictionibus boni.

Modus autē
istius potētie

Pro vi illa. Subnectit modum, quo faciat supra ea quæ petimus, aut mente concipimus, nempe, operando in nobis efficaciter & potenter. Hanc efficacitatem exeruit in

In Christi &
piorum exal-
tatiōe elucet

Christo primū, cum excitauit eum à mortuis, & collocauit ad dexteram suam in cælis vt dictum est supra 1. 20. Deinde eam exerit in nobis per Christum, vt ibid. legimus. Paul. Col. 1. 29. eam in se est expertus, Ad quod etiam enitor, inquit, decertans secundum efficacitatem, quæ operatur in me

Experientia,
in singulis
Dei electis,
teste.

potenter. Nemo est regeneratorū, qui non aliquando sentiat efficacitatem hanc in se se agentem. Descendat igitur in se vnusquisque & det operam vt illam sentiat: nihil enim est eo sensu homini suauius, qui effecit vt Paulus iubilantissime gloriaretur de infirmitatibus suis, vt inhabitaret in ip-

Et ipso Pau-
lo.

de infirmitatibus suis, vt inhabitaret in ip-

AD EPHES.
gloria Christi: h
sentiret virtut
Dei per infirm
Cap. 9.
gloria in Eccle
entem descripsit
gloria in Ecclesia
tarentia facilis est,
inquit, sit gloria: & v
illud verum, Deum p
exerere potentiam su
Deus se ostendit ver
glorificatur: quod testat
Nobilis est Deus inquit
Magnum nomen eius d
le. At que causa? Causa est
illo mirabili in dissoluen
dierit. Ergo illud man
stendit se variis modis
in ea potissimum gloria
nendum est Deum non
clesia, tum tantum cum
Deum colunt & glori
ne, quam publice in co
conium agnoscitur. De
potest maximam Deo pe
re hanc non potest publi
metu segregatione lau
Per Cap. 9. Iesum. Quæ

fo potentia Christi: hoc est, vt magis magisque sentiret virtutem Christi. Nam potentia Dei per infirmitatem perficitur, 2. Cor. 12. 9.

Sit gloria in Ecclesia. Nunc Deum, quem potentem descripsit, glorificat: Ei, inquit, sit gloria in Ecclesia per Christum Iesum. Sententia facilis est, videamus verba: Ipsi, inquit, sit gloria: & vbi? In Ecclesia. Ergo & illud verum, Deum potissimum in Ecclesia exerere potentiam suam: Nam in Ecclesia Deus sese ostendit verbo & opere, vt in ea glorificetur: quod testatur Dauid Psal. 76. 2. Nobilis est Deus, inquit: vbinam? In Iudea. Magnum nomen eius: & vbinam? In Israele. At que causa? Causa est sumpta ab opere illo mirabili in dissoluendo exercitu Sancheribi. Ergo illud manet, Deum, quia ostendit se variis modis in Ecclesia sua: ideo in ea potissimum glorificari. Verum hinc tenendum est Deum non glorificari in Ecclesia, tum tantum cum priuatim singuli Deum colunt & glorificant, sed tum maxime, quum publicè in concionibus & cœtu omnium agnoscitur. Dauid laudem quam potest maximam Deo promittens, maiorem hac non potest polliceri, dum dicit, In media congregatione laudabo te, Ps. 22. 23. *Per Christum Iesum.* Quemadmodum Deus

Vnde gratiarum actio in Ecclesia,

In qua Deus exerit illam suam potentiam.

teste Dauide

Quo Deus glorificetur in Ecclesia.

Per quem.

exercet omnia potētiae suae opera per Christum, ita per eundem glorificatur, qui est splendor gloriae ipsius, & character personae. *Quandiu autem durabit haec gloria? In omnes, inquit, aetates seculi saeculorum.* Aeternitatem magnificentius non potuit describere. Quare etiam in aeternum duratura est Ecclesia, in qua Deus in aeternum glorificandus est.

Quandiu.

Doctrinae.

1. De fiducia precum.

2. De diuinæ potentiae efficaciaz.

3. De fidei Christianae columnis.

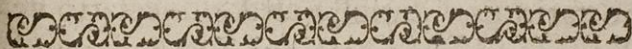
Obserua, 1. Ait Deum posse facere omnia supra ea quae petimus. Sequitur ergo non esse metuendum fidei excessum, neque timendum ne nimium petamus à Deo, modo petitiones nostrae omnes nitantur promissionibus in verbo Dei factis. 2. Dei potentiam in nobis efficacem praedicat. Nota hic discrimen inter Philosophos, & veritatem ipsam in agnoscenda Dei potentia. Philosophi agnouerunt quidem generalem quandam potentiam in creando, & conseruando mundo, sed eam potentiam plerisque in rebus otiosam fecerunt, dum eas fortunae, casui, consilio, sapientiae & potentiae humanae tribuerunt. Veritas autem in his omnibus praecipuam causam agnoscit efficacem Dei potentiam, alias vero omnes tantum administras. 3. In principio huius praecationis stabiliuit fiduciam suam in Dei misericordia, ut titulus ille patris satis indicauit

AD EPHES.
In conclusion
Potentia, eaque
nostram
cum nititur &
& potentia
perficere. Poter
am, vt fides supe
que rerum imp
potentia nixa est fide
rem sub spe credidi
cia si vlla aetate op
maximè nobis est, qui
na haec & miserima t
gnoscentes inuinitam t
tiam, qui potest etiam
aciones Ecclesiam sua
plum glorificamus per
Dominum nostrum.

ARGUMENTUM
Capituli incipimus quibus
paranetica est praecatio vna
Hoc igitur cap. primum in g
ocultum rocatione Christi
debeat ad duo specialia o
Dicitur arrepta occasione
celesti, proceditur ad ostend
rum dicitur ad veritas.
Pulchro reuertitur ad p
uam dicitur.

dicauit. In conclusione eandem firmat in Dei potentia, eaque infinita. Hinc discimus fidem nostram tum demum firmam stare, cum nititur & amore, quo bene vult nobis, & potentia eius, qua potest quod vult perficere. Potentiam autem dico infinitam, vt fides superet omnia naturæ aliarumque rerum impedimenta, cuiusmodi potentia nixa est fides Abrahæ, qui contra spem sub spe credidit, Rom. 4. 18. Tali fiducia si vlla ætate opus fuit hominibus, & maximè nobis est, qui incidimus in postrema hæc & miserrima tempora. ideoque agnoscentes infinitam illam in Deo potentiam, qua potest etiam contra ordinarias rationes Ecclesiam suam seruare, in ea ipsum glorificamus per Iesum Christum Dominum nostrum.

Applicatio.

ARGVMENTVM.

Cap. iiii. incipimus quintam Epist. partem, quæ parænetica est, præcepta vitæ Christianæ cõtinens. Hoc igitur cap. primùm in genere hortatus ad omne officium vocatione Christiani hominis dignum, descendit ad duo specialia officia ad vers. 7.

Deinde arrepta occasione ex loco proximè præcedenti, digreditur ad ostendendam donorum Spiritus diuersitatem ad vers. 17.

Postremò reuertitur ad præceptionem specialium officiorum.